

Liever een autochtoon dan een allochtoon

*Een onderzoek naar de sociale afstand van autochtone
Nederlanders tot andere etnische groepen bij een interetnisch
huwelijk van het eigen kind*

Hanneke van de Wetering

Universiteit Utrecht

Liever een autochtoon dan een allochtoon

*Een onderzoek naar de sociale afstand van autochtone
Nederlanders tot andere etnische groepen bij een interetnisch
huwelijk van het eigen kind*

Hanneke van de Wetering

Universiteit Utrecht, juli 2010
Faculteit: Sociale Wetenschappen
Studierichting: Algemene Sociale Wetenschappen
Master: Multiculturalisme in vergelijkend perspectief

Studentennummer: 3331032
Begeleider: Marcel Coenders
Tweede beoordelaar: Gerrit-Bartus Dielissen

Universiteit Utrecht

Samenvatting

In Nederland wonen mensen met verschillende achtergronden samen. Desalniettemin leven verschillende etnische groepen vaak langs elkaar heen en voelen mensen een sociale afstand tot andere etnische groepen. Dit onderzoek gaat in op deze afstand die autochtone Nederlanders voelen tot andere etnische groepen. Uit eerder onderzoek is gebleken dat de mate van intimiteit veel invloed heeft op de sociale afstand die mensen voelen (Verkuyten, 1994). De afstand wordt groter naarmate het contact intiemer wordt. Wanneer mensen andere etnische groepen toelaten in een intiem domein, zullen zij leden van andere etnische groepen vaak ook toelaten in een minder intiem domein. Om deze reden is er gekeken naar de bezwaren tegen contact in een zeer intiem domein, namelijk een eventueel interetnisch huwelijk van het eigen kind. De volgende hoofdvraag is dan ook als volgt geformuleerd: Welke betekenis geven mensen aan het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter? Een antwoord geeft meer duidelijkheid over de sociale afstand die autochtone Nederlanders voelen tot andere etnische groepen.

Voor het onderzoek is er gebruik gemaakt van secundaire data, namelijk 52 diepte-interviews, waarin respondenten wordt gevraagd naar het al dan niet bezwaar hebben tegen een interetnisch huwelijk van het kind.¹ Bij het analyseren van de interviews is er gekeken naar de legitimeringen en verklaringen voor het al dan niet hebben van deze bezwaren. Ook is er gekeken welke etnische groep als meest, dan wel minst prettige sociale partner wordt ervaren en is er gekeken naar een mogelijke invloed van contact, religie, dan wel sekse op de bezwaren. Het onderzoek geeft bevestiging op bestaande literatuur en onderzoeken, maar geeft ook extra inzichten.

Uit de interviews komt naar voren dat de reden waarom mensen een sociale afstand tot andere groepen houden vooral cultureel van aard is. Respondenten ervaren een culturele en symbolische dreiging, van vooral de overwegend Islamitische groepen, namelijk Turken en Marokkanen. Daarnaast worden respondenten beïnvloed door een negatieve beeldvorming die er vooral rond Turken en Marokkanen bestaat. De ervaren dreiging wordt veroorzaakt door het gevoel dat de normen en waarden botsen, waarbij de ervaren ongelijke man-vrouwverhouding, die vooral geassocieerd wordt met Turken en Marokkanen, op de meeste bezwaren stuit. Daarnaast heeft contact invloed op de sociale afstand, maar is het niet

---

¹ De diepte-interviews maken onderdeel uit van een longitudinale studie naar familiebanden in Nederland, genaamd Netherlands Kinship Panel Study.

allesbepalend. Zo kan positief contact de sociale afstand doen verminderen en negatief contact de sociale afstand doen vergroten, maar neemt het niet alle bezwaren weg. Ook sekse heeft invloed op de sociale afstand. Vrouwen geven vaker aan bezwaar te hebben tegen de ongelijke man- vrouwverhouding en gebleken is dat er meer bezwaar is tegen het interetnisch huwelijk van de dochter dan van de zoon.

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven ter afsluiting van de master Multiculturalisme in vergelijkend perspectief aan de Universiteit Utrecht. Ik ben altijd al geïnteresseerd geweest in de multiculturele samenleving en de acceptatie van verschillende etnische groepen in de maatschappij. Het onderwerp van mijn scriptie, de sociale afstand van autochtone Nederlanders tot andere etnische groepen bij een interetnisch huwelijk van het eigen kind, past dan ook uitstekend bij mijn interesses. Deze uitdagende scriptie heeft mij veel gebracht. Het onderzoek heeft mijn vakinhoudelijke kennis verbreed en is dan ook een goede voorbereiding geweest voor het betreden van de arbeidsmarkt.

Op de eerste plaats wil ik mijn begeleider Marcel Coenders bedanken voor zijn altijd opbouwende feedback. Zonder zijn kritische blik was ik niet tot het huidige resultaat gekomen. Daarnaast wil ik mijn tweede begeleider, Gerrit-Bartus Dielissen bedanken voor alle nuttige opmerkingen. Max Fesunenko, mijn studiemaatje, moet ik in het bijzonder bedanken voor alle maanden die wij samen op de universiteit hebben doorgebracht en voor de inhoudelijke feedback. Ik moet mijn vrienden en familie bedanken, omdat zij tijdens mijn studie altijd achter mij hebben gestaan. Zonder hen was dit niet mogelijk geweest. Een speciaal bedankje voor mijn moeder, omdat zij met een kritische blik al mijn zinnen heeft gecontroleerd. Tot slot moet ik mijn vriend, Lennard van den Brink, bedanken voor al het waardevolle commentaar en zijn onvoorwaardelijke steun.

Hanneke van de Wetering

Utrecht, 2010

Inhoudsopgave

Samenvatting

Voorwoord

1	Probleemschets.....	8
1.1	Achtergrond.....	8
1.2	Probleemstelling.....	12
1.2.1	<i>Wetenschappelijke relevantie</i>	13
1.2.2	<i>Maatschappelijke relevantie</i>	13
1.3	Interetnische huwelijken.....	14
1.4	Sociale afstand.....	18
2	Theorieën en toepassingen.....	20
2.1	Sociale identiteitstheorie.....	20
2.2	Realistische conflicttheorie.....	21
2.2.1	<i>Integrated threat theory</i>	22
2.2.2	<i>Factor religie</i>	22
2.2.3	<i>Factor familiewaarden</i>	24
2.3	Etnische hiërarchie.....	35
2.4	De invloed van contact.....	25
2.5	De invloed van sekse.....	28
3	Data en onderzoeksmethode.....	33
3.1	Data.....	33
3.2	Methode van analyseren.....	34
3.3	Betrouwbaarheid en validiteit.....	35
4	Resultaten.....	37
4.1	Bezwaren tegen het interetnisch huwelijk.....	37
4.2	Etnische hiërarchie.....	39
4.3	Cultuurverschillen.....	42
4.4	Religie.....	43
4.5	Beïnvloeding door de media.....	45

4.6 Contact.....	46
4.7 Sekse.....	49
5 Conclusies en discussie.....	51
5.1 Probleemstelling.....	51
5.2 Bezwaren tegen een interetnisch huwelijk.....	52
5.3 Etnische hiërarchie.....	59
5.4 Sociale afstand en de invloed van religie.....	60
5.5 Sociale afstand en de invloed van contact.....	62
5.6 Sociale afstand en de invloed van sekse.....	65
5.7 Algemene Discussie.....	67
5.7.1 Meerwaarde onderzoek.....	67
5.7.2 Sterke punten van het onderzoek.....	69
5.7.3 Beperkingen van het onderzoek.....	70
5.7.4 Suggesties voor vervolgonderzoek.....	71
Literatuurlijst.....	74
Bijlagen.....	83
A Codeboom.....	83

Hoofdstuk 1 Probleemschets

1.1 Achtergrond

In Nederland leven vele etnische groepen naast elkaar samen. Dit wil echter niet zeggen dat alle etnische groepen veel contact hebben en altijd op goede voet met elkaar samenleven. Het conflict Culemburg in het begin van 2010, waarbij mensen uit verschillende etnische groepen met elkaar op de vuist gingen, is hier een goed voorbeeld van (De Volkskrant, 2010). Mensen voelen vaak een sociale afstand tegenover een andere etnische groep. Deze sociale afstand houdt in de mate waarmee mensen het contact met leden van een andere etniciteit proberen te vermijden (Hagendoorn, 2007). De drempel om contact met een andere etnische groep te hebben is vaak hoog (Gijsberts, et al., 2004). Een belangrijke indicator hiervoor is ook het relatief lage aantal interetnische huwelijken in Nederland. Een interetnisch huwelijk vereist een grote sociale acceptatie tussen de verschillende etnische groepen, terwijl groepen juist vaak de grenzen bewaren tussen de eigen groep en een andere groep (Hondius, 1992). Uit onderzoek blijkt dan ook dat leden van etnische groepen in Nederland vooral geneigd zijn om met iemand van de eigen groep te trouwen, hoewel er een lichte toename is van het aantal interetnische huwelijken (Huijnk, et al., 2006; Gijsberts & Dagevos, 2009). Over het algemeen hebben Surinamers en Antillianen het meeste contact met autochtone Nederlanders en hebben zij ook het minste bezwaar als een zoon of dochter een Nederlander zou gaan huwen (Gijsberts & Dagevos, 2009).

De sociale afstand tussen groepen is een interessant onderwerp voor onderzoek, juist omdat er steeds meer etnische diversiteit is in Westerse samenlevingen. Wetenschappers doen dan er dan ook regelmatig onderzoek naar (Hagendoorn, 2003; Randall, 2005; Weaver, 2008). De onderzoeken omtrent sociale afstand leveren interessante bevindingen op. Ten eerste is gebleken dat de mate van intimiteit met betrekking tot het contact met een persoon van een andere etnische groep van belang is (Verkuyten, 1994). De bereidheid tot contact met iemand van een andere etnische groep neemt af naarmate het gaat om intiemer contact (Verkuyten, 1997; Dagevos & Gijsberts, 2009). Wanneer het contact binnen de familiekring komt is het zeer intiem en is de sociale afstand groter. Een interetnisch huwelijk in de familie vereist vaak nauwe interacties met iemand van de andere etnische groep, waartoe men grote bezwaren kan hebben. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar de redenen waarom mensen meer bezwaar hebben wanneer het contact intiemer wordt. De achterliggende redenen hiervoor zijn onduidelijk. Door kwalitatief onderzoek te doen naar de bezwaren

tegen een interetnisch huwelijk van de eigen dochter of zoon kan gekeken worden waarom er bezwaren zijn, maar ook naar de inhoud van deze bezwaren. Een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter betreft een zeer intiem contact, waardoor het juist interessant is om dit domein te onderzoeken. Wanneer mensen andere etnische groepen toelaten tot dit domein, zullen zij leden van andere etnische groepen vaak ook toelaten in een minder intiem domein. Daarom wordt er in dit onderzoek gekeken naar de inhoudelijke redenen voor het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter. Op deze manier wordt er ook meer inzicht verkregen in de redenen voor de sociale afstand die mensen voelen.

In dit onderzoek wordt er gekeken naar de rol van verschillende factoren, om te kijken of deze invloed hebben op de bezwaren en legitimeringen voor het al dan niet afkeuren van een allochtoon als schoonzoon of schoondochter. Zo wordt er gekeken naar de rol van, familiewaarden, religie, cultuurverschillen, sociaal economische status, contact en sekse, welke in de onderstaande alinea's besproken worden.

Wanneer er naar sociale afstand gekeken wordt, blijkt dat niet alleen de mate van intimiteit, maar ook de mate waarin de leden van de ene groep als meer sympathieke sociale partners worden ervaren dan leden van de andere groep, een determinant te zijn voor de sociale afstand tussen groepen. Uit onderzoek van Hagendoorn (1995) blijkt dat er in de perceptie van groepen een etnische hiërarchie bestaat. Dit houdt in dat mensen tegenover de ene etnische groep een meer positieve houding hebben dan tegenover de andere groep, waardoor de sociale afstand tot de ene groep groter is dan tot de andere groep. Eerdere onderzoeken geven verschillende verklaringen voor deze etnische hiërarchie. Uit onderzoek van Hagendoorn (1995) blijkt bijvoorbeeld dat sociaaleconomische factoren een rol spelen bij de etnische hiërarchie, zoals de positie op de arbeidsmarkt. Groepen streven naar een positieve sociale identiteit. Dit houdt in dat groepen met een hoge sociaaleconomische status vaak als positief worden geëvalueerd door andere etnische groepen en groepen met een lage sociaaleconomische status negatief worden geëvalueerd (Coser, 1986; Hagendoorn, 1995). Onderzoek van Verkuyten (1999) wijst uit dat cultuurverschillen een grote rol spelen bij het evalueren van andere etnische groepen. Eerdere onderzoeken laten dus zien dat verschillende factoren een rol kunnen spelen bij de vorming van een etnische hiërarchie. In het huidige onderzoek wordt echter getracht beter inzicht te krijgen in de inhoud van de factoren die bepalend zijn voor de etnische hiërarchie, door te kijken naar de bezwaren van

mensen om (intiem) contact te hebben met iemand van een andere etnische groep. Door middel van kwalitatief onderzoek naar de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk van een zoon of dochter kan diep ingegaan worden op verschillende aspecten.

Een aspect dat belangrijk kan zijn voor het verklaren van sociale afstand is religie (Hagendoorn, 1995). Een theorie die zowel op economisch als cultureel niveau verklaringen biedt voor de mate waarin mensen sociale afstand tot andere etnische groepen bewaren is de realistische conflicttheorie (Coser, 1986). De realistische conflicttheorie, welke in de theoretische verkenning nader toegelicht wordt, stelt dat mensen een dreiging kunnen voelen wanneer zij competitie moeten voeren met andere etnische groepen. Volgens veel Nederlanders strookt de islam niet met de Nederlandse normen en waarden. Hierdoor voelen zij een culturele dreiging, wat een negatieve beeldvorming tot gevolg kan hebben (Van den Oudenhoven, 1998; Masso, 2009). Uit onderzoek blijkt ook dat er een negatieve beeldvorming bestaat rond de islam in Nederland (Phalet, 2000; Lubbers, 2008). Juist omdat de islam zoveel aandacht krijgt in het maatschappelijk debat is het waardevol is om te kijken welke betekenis religie heeft in het al dan niet afkeuren van een allochtone schoonzoon of schoondochter. Op welke manier speelt religie een rol in de legitimeringen? Hebben mensen die zelf erg religieus zijn meer bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter, omdat zij zich meer bedreigd voelen door de islam? In het geval van een allochtone schoonzoon -of dochter is het contact zeer intiem en kan religie een grotere rol spelen in de bezwaren, dan wanneer het een minder intieme relatie betreft. Onderzoek naar de etnische hiërarchie laat daarnaast niet zien of vooral de islam een grote rol speelt in de sociale afstand, of dat andere factoren hiervoor in meer of mindere mate belangrijk zijn, zoals de lage sociaaleconomische positie van deze groepen (Verkuyten et al., 1996).

In dit onderzoek is het ook interessant om te kijken of familiewaarden een grote rol spelen bij de bezwaren tegen een interetnisch huwelijk, omdat een allochtone schoonzoon of -dochter binnen de eigen familiekring komt, waardoor familiewaarden kunnen conflicteren. Uit onderzoek van Sniderman (2003) blijkt dat familiewaarden van vooral de overwegend islamitische groepen en de familiewaarden van autochtone Nederlanders kunnen botsen. Zo blijkt dat autochtone Nederlanders vinden dat vrouwen onderdrukt worden en weinig rechten hebben binnen de islam, wat botst met de Nederlandse waarde gelijkheid (Phalet, 2000). Ook de ouder- kindverhouding kan een rol spelen. Autochtone Nederlanders vinden dat in de Nederlandse cultuur ouders en kinderen op gelijke voet staan, terwijl in de

islamitische cultuur onderdanigheid, onderschikking en het accepteren van ongelijkheid centraal staan (Sniderman, et al, 2003). Interessant is om te onderzoeken op welke manier familiewaarden een belangrijke rol spelen in de legitimeringen. Hebben mensen meer bezwaar tegen de overwegend islamitische groepen, omdat zij vinden dat de familiewaarden vooral met deze groepen botsen?

Daarnaast is ook de mate van contact van belang. Uit resultaten van eerdere onderzoeken blijkt bijvoorbeeld dat positief contact met andere etnische groepen kan leiden tot een vermindering van vooroordelen (Allport, 1954, Pettigrew, 1998). Onduidelijk is echter of contact zowel negatieve als positieve effecten heeft, dan wel allebei en onder welke condities het dan opgaat. Zo kan het zijn dat wanneer iemand een negatieve ervaring heeft met een andere etnische groep, hij/zij hierdoor meer bezwaren heeft tegenover een allochtone schoonzoon of schoondochter, terwijl positief contact juist een positief effect op deze bezwaren kan hebben. Daarom is het interessant om te kijken of mensen die nauwelijks contact hebben met etnische minderheidsgroepen meer en andere bezwaren hebben tegen het interetnisch huwelijk dan mensen die meer contact hebben met etnische minderheidsgroepen en of de vorm van contact een verschil maakt. Is het daarnaast zo dat het hebben van een eigen interetnisch huwelijk of relatie de bezwaren doet verminderen en of zij een andere inhoud geven aan hun bezwaren?

Naast het hebben van contact met leden van een andere etnische groep kan ook sekse bepalend zijn voor de mate van sociale afstand die mensen voelen. Uit onderzoek blijkt dat de attitude van vrouwen tegenover een andere etnische groep vaak gematigder is dan die van mannen (Pedersen, 1996; Verkuyten, 2001; Gijsberts, 2004). Zo blijkt uit een onderzoek gehouden onder kinderen van 10-13 jaar, dat jongens meer etnische bias vertonen dan meisjes (Verkuyten et al., 2001). Vrouwen zijn vaker werkzaam in de publieke sector dan mannen, waar tolerantie heel belangrijk is (Pedersen, 1996). Bovendien zijn vrouwen van vroeger uit gewend om een meer verzorgende rol op zich te nemen, wat een tolerantere houding kan verklaren (Hoover & Fishbein, 1999). Maar heeft de meer gematigde attitude van vrouwen ook tot gevolg dat zij andere legitimeringen hebben voor de bezwaren tegen een interetnisch huwelijk dan mannen? Hebben vrouwen inhoudelijk andere bezwaren dan mannen? Door dit te onderzoeken wordt er dieper ingegaan op de rol van sekse, waardoor er interessante bevindingen gedaan kunnen worden naar de rol van sekse op sociale afstand. Daarnaast is het interessant om te onderzoeken of respondenten eveneens een onderscheid

maken of ze al dan niet meer bezwaren hebben dat hun dochter met een allochtoon gaat trouwen, of hun zoon. Hiermee wordt de rol van sekse vanuit een andere hoek bekeken.

1.2 Probleemstelling

Wanneer het gaat over een allochtone schoonzoon -of dochter wordt het contact intiemmer en kan het invloed hebben op de eigen familierelatie. Het tolereren van een interetnisch huwelijk hoeft dus niet te betekenen dat men dit in de eigen familiekring ook goedkeurt. Wanneer het contact zo dichtbij komt en men geconfronteerd wordt met een andere cultuur en andere normen en waarden kan de sociale afstand die men voelt groter zijn dan wanneer het contact buiten de familiekring plaatsvindt. Door in te gaan op een concrete, potentiële gebeurtenis als een interetnisch huwelijk kan er inzicht komen in achterliggende opvattingen. Uit onderzoek komt naar voren dat wanneer er over relatief abstracte principes gesproken wordt, minder precies achterhaald kan worden hoe mensen daadwerkelijk denken (Sniderman & Piazza, 1993). Daarom is het interessant om te onderzoeken welke betekenis mensen geven aan het hebben van een allochtone schoonzoon -of dochter. De inhoud van de bezwaren is belangrijk, omdat het diepere inzichten geeft in de sociale afstand die mensen voelen. Juist omdat het contact zo intiem wordt kan er naar verklaringen gekeken worden waarom men dit huwelijk zal goed- of afkeuren en welke redenen men hiervoor geeft. Ook kan duidelijk worden of er een verband is met religie, familiewaarden, contact en sekse. Bovendien kan er dieper ingegaan worden op de factoren die een rol spelen bij de etnische hiërarchie, door ook in te gaan op de verschillende aspecten die een rol kunnen spelen. Diepte-interviews zijn hier geschikt voor, omdat juist hiermee naar de inhoud gekeken kan worden van de bezwaren. De waarde die mensen aan hun bezwaren geven kunnen achterhaald worden. Door middel van diepte-interviews zal dus geprobeerd worden om de onderstaande doelstelling te behalen.

Doelstelling

Het doel van het onderzoek is de betekenis te achterhalen die de geïnterviewden geven voor het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter. Hiermee wordt getracht de lacunes in de bestaande theoretische kennis over de sociale afstand op te vullen.

Hoofdvraag

De doelstelling mondt uit in de volgende hoofdvraag:

- Welke betekenis geven mensen aan het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?

Om aan de doelstelling te kunnen voldoen en de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende vraagstellingen geformuleerd.

Vraagstellingen

- Welke legitimeringen geven mensen voor het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?
- Op welke manier is de etnische hiërarchie terug te zien in deze betekenisgeving en legitimering?
- Welke verklaringen zijn er te vinden voor het legitimeren van het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?
- Op welke manier speelt contact met andere etnische groepen een rol in de legitimeringen voor het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?
- Op welke manier speelt sekse een rol in de legitimeringen voor het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?
- Op welke manier speelt religie een rol in de legitimering voor het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?

1.2.1 Wetenschappelijke relevantie

Doordat er nog veel empirische kennis mist over de redenen van de sociale afstand die groepen en individuen hebben is de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek groot. Vooral wanneer het gaat over een interetnisch huwelijk in de familie is er voor zover bekend geen kwalitatief onderzoek gedaan naar het al dan niet bezwaar hebben tegen een huwelijk van deze aard. Er is vooral kwalitatief onderzoek gedaan naar de personen die zelf een interetnisch huwelijk hebben, maar niet vanuit de context van de ouders. Dit onderzoek kan dus de bestaande kennis verrijken.

1.2.2 Maatschappelijke relevantie

Het onderzoek vindt aansluiting bij het grote publieke debat over etnische minderheden en de sociale afstand die Nederlanders bewaren tot andere etnische groepen. Immers, sociale afstand kan leiden tot parallelle samenlevingen, waardoor er wrijvingen tussen mensen

ontstaan. In het jaarrapport Integratie staat dan ook dat een parallelle samenleving ongewenst is en voorkomen moet worden, omdat het kan leiden tot een gebrek aan sociale cohesie (Gijsberts & Dagevos, 2009). Door dit onderzoek kan er meer duidelijkheid komen over de betekenis die mensen geven aan de sociale afstand en welke legitimeringen zij hiervoor hebben. Het onderzoek sluit aan bij de actuele vraag in hoeverre in de perceptie van mensen culturen botsen of samen kunnen gaan.

1.3 Interetnische huwelijken

Omdat er in het huidige onderzoek naar de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk wordt gekeken, wordt eerst in kaart gebracht wat er tot nu toe bekend is over interetnische huwelijken in eerder theoretisch en empirisch onderzoek.

Er is een toename van het aantal interetnische huwelijken in Nederland, wat vooral toe te schrijven is aan de grote etnische diversiteit in het land (Kalmijn, 1991; Kalmijn, 1998; Kennedy & Johnson, 1980; Qian, 1997.) Ondanks dit is het relatieve aantal interetnische huwelijken laag. De meeste interetnische huwelijken in Nederland bestaan uit een verbintenis tussen een autochtone Nederlander en een persoon uit een West-Europees land (Gijsberts & Dagevos, 2009). Het aantal huwelijken tussen Nederlanders en Turken of Marokkanen is relatief gezien het laagst. Uit het jaarrapport integratie 2009 blijkt dat één op de tien Turken en Marokkanen trouwt met een autochtone Nederlander. Turken en Marokkanen geven de voorkeur aan een partner uit het eigen herkomstland. Deze voorkeur lijkt toegeschreven te kunnen worden aan de religie welke de meeste Turken en Marokkanen aanhangen, namelijk de islam (Gijsberts & Dagevos, 2009). Antillianen en Surinamers staan daarentegen positiever tegenover een interetnisch huwelijk. Daarvan heeft ongeveer 50% een huwelijkspartner met een andere etniciteit (Gijsberts & Dagevos, 2009).

Het interetnisch huwelijk kan gezien worden als een intieme schakel tussen verschillende etnische groepen en wordt vaak als een graadmeter gezien voor culturele assimilatie, omdat er door een huwelijk culturele waarden en normen van een andere etnische groep worden geaccepteerd (Blau, et al., 1984; Lieberman, et al., 1988). Uit vele onderzoeken naar het interetnisch huwelijk komen verscheidene verklaringen naar voren voor het relatief lage aantal interetnische huwelijken (Blau, et al., 1994; Qian, 1997). Ten eerste zijn interetnische vooroordelen ongetwijfeld een belangrijke reden dat het aantal interetnische huwelijken laag is (Blau, et al., 1984). Wanneer een individu veel vooroordelen heeft zal de behoefte tot sociale interactie kleiner zijn, terwijl juist interactie kan leiden tot de vermindering van negatieve stereotypingen (Kalmijn, 1998).

Een andere oorzaak is dat er vaak verschillen zijn tussen autochtonen en andere etnische groepen. Uit onderzoek blijkt dat hoe groter de verschillen tussen groepen zijn, hoe minder groot de neiging is een interetnisch huwelijk aan te gaan (Blau, et. al., 1984). In Nederland

zullen moslims daarom vooral trouwen met iemand met dezelfde geloofsovertuiging en niet met een Christen. Wanneer er grote verschillen zijn voelen personen vaak een sociale afstand, terwijl een interetnisch huwelijk juist de meest intieme relatie betreft. Een interetnisch huwelijk vereist een zeer grote acceptatie van elkaars tradities en levensstijl (Huijnk, et al., in druk). Wanneer mensen hier anders over denken kan dit leiden tot conflicten. Mensen groeien op met een gevoel voor groepsidentificatie, met een gezamenlijke geschiedenis, maar ook met gezamenlijke waarden, normen en tradities, waardoor het trouwen met iemand uit dezelfde groep aantrekkelijk wordt. Het biedt een goede basis voor het ontwikkelen van een gezamenlijk leven (Kalmijn, 1998). In 1992 heeft Dienke Hondius uitgebreid onderzoek gedaan naar het interetnische huwelijk. In dit onderzoek komt naar voren dat de waarde die aan cultuur gehecht wordt erg groot is. Mensen grijpen graag terug naar dit begrip ter verklaring voor het bezwaar tegen een interetnisch huwelijk en dat het niet aan hen zelf ligt. Het cultuurverschil wordt primair gezien als een obstakel. Men kiest voor hiervoor om zich te verontschuldigen dat zij bezwaren hebben. Cultuurverschil wordt hierdoor als een legitimering gegeven (Hondius, 1992). In het onderzoek van Hondius (1992) worden echter enkel mensen geïnterviewd die zelf een interetnisch huwelijk hebben, waardoor zij niet representatief voor het onderzoek zijn omdat ze een kleine sociale afstand voelen en weinig bezwaren zullen hebben. Immers een interetnisch huwelijk is de meest intieme band die je aan kan gaan met iemand van een andere etnische groep. In dit onderzoek wordt gekeken naar de inhoudelijke bezwaren van ouders tegen het interetnisch huwelijk van het eigen kind. Hierbij zijn zowel respondenten ondervraagd die zelf een buitenlandse partner hebben als respondenten die dat niet hebben en respondenten die in een eerdere enquête al aangaven veel, dan wel weinig bezwaar te hebben tegen een potentieel interetnisch huwelijk van het eigen kind. Hierdoor wordt er dus onderzoek gedaan vanuit een heel ander perspectief, waardoor uitkomsten kunnen verschillen. Daarnaast gaat het huidige kwalitatieve onderzoek in op legitimeringen die respondenten zelf aandragen voor het al dan niet bezwaar hebben tegen een interetnisch huwelijk. Hierdoor kan dit onderzoek nieuwe inzichten opleveren.

Naast culturele verschillen kunnen ook verschillen in de sociale status een rol spelen bij bezwaren tegen een interetnisch huwelijk. Zo hebben allochtonen relatief gezien vaak een lager opleidingsniveau dan autochtone Nederlanders, waardoor allochtonen veelal een lagere sociale status hebben. Door deze lagere sociale status zijn autochtone Nederlanders minder geneigd om met een allochtoon te trouwen (Qian, 1997). Bovendien wordt de eigen

groep vaak als de groep gezien met de hoogste sociale status. Dit leidt ertoe dat er een hiërarchie van sociale statussen tussen groepen ontstaat, waarbij de eigen groep als hoogste wordt geplaatst (Kalmijn et al., 2006). Wanneer een individu met iemand trouwt met een gelijkwaardige sociale status, wordt de eigen sociale status ook behouden, wat ten goede komt aan de eigen identiteit (Kalmijn, 1998). Individuen die beiden uit een groep met een andere sociale status komen zullen dus minder snel een interetnisch huwelijk aangaan, juist omdat een huwelijk betekent dat individuen uit verschillende etnische groepen elkaar accepteren als sociale gelijken.

Daarnaast speelt ook de mogelijkheid tot contact mee. Wanneer er de mogelijkheid is tot veel sociale contacten met iemand uit een andere etnische groep, bijvoorbeeld omdat er veel leden van de andere etnische groep in de buurt wonen, zal het aantal interetnische huwelijken volgens onderzoek toenemen (Qian, 1997; Clark-Ibanez, 2004). Hoogopgeleide allochtonen zullen in Nederland ook vaker een interetnisch huwelijk aangaan dan laagopgeleiden, omdat zij meer kansen tot contact hebben met iemand van de autochtone groep (Qian, 1997; Kalmijn et al., 2006).

Ten slotte spelen ook derden een rol. Zo heeft de familie een grote invloed op de keuze van een huwelijkspartner. Wanneer de familie negatief tegenover een interetnisch huwelijk staat, zal iemand minder snel trouwen met iemand van een andere etnische groep. Ouders hebben door de opvoeding namelijk een grote invloed op de normen en waarden van het kind (Kalmijn, 2006). Wanneer het kind vertelt te willen trouwen met een allochtoon, kan dit stuiten op boze reacties vanuit de familie (McNamara, 1999). Mensen met een andere etniciteit wekken nieuwsgierigheid op, maar er is ook vrees en dreiging voor het onbekende (Hondius, 1992, McNamara, 1999). Een interetnisch huwelijk kan namelijk een dreiging vormen voor de interne cohesie en de homogeniteit van de groep (Kalmijn, 1998). Uit onderzoek van McNamara (1999) naar interetnische huwelijken tussen blanken en Afro-Amerikanen blijkt dat ouders niet alleen bang zijn voor de sociale status van het kind, maar ook voor de eigen sociale status. Doordat hun zoon of dochter wil trouwen met iemand van een andere etnische groep zijn zij bang wat hun vrienden en de rest van de familie hiervan zegt. Ook maken ouders zich bezorgd over de eventuele kinderen die voortkomen uit een interetnisch huwelijk. Ze zijn bang dat deze kinderen problemen krijgen in de maatschappij, omdat zij niet één culturele afkomst hebben, wat effect kan hebben op de identiteit. Kinderen zouden niet weten met welke groep zij zich moeten identificeren (McNamara,

1999). Door weerstand kunnen er bovendien sancties staan op een interetnisch huwelijk. Zo kan een interetnisch huwelijk ertoe leiden dat iemand verstoten wordt uit de familie, of uit een religieuze gemeenschap (Kalmijn, 1998).

1.4 Sociale afstand

Interetnische huwelijken zijn een indicator voor de sociale afstand, omdat het een zeer intieme vorm van contact is. Daarom wordt in deze paragraaf ingegaan op de sociale afstand tussen verschillende etnische groepen.

Nederland is een land met een multiculturele samenleving. Dit betekent dat er mensen wonen met verschillende culturele achtergronden en met verscheidene tradities, gebruiken en gewoontes. In een multiculturele samenleving moeten individuen en groepen uitvinden hoe met elkaar samen te leven. (Berry, 2006). Hierin speelt de mate van sociale afstand een belangrijk rol. Sociale afstand wordt gezien als de mate waarmee mensen het contact met leden van een andere etnische groep proberen te vermijden (Hagendoorn, 2007). Vooroordelen en stereotyperingen spelen hierin een grote rol, omdat deze een negatieve invloed hebben op het contact (Hagendoorn, 1991; Pettigrew & Meertens, 1995). Indien iemand een negatieve stereotypering of een vooroordeel heeft over een andere groep, zal de sociale afstand groter zijn, omdat er geen behoefte is aan een (intiem) contact.

Een interetnisch huwelijk wordt als meest extreme stap in veel sociale afstandschalen beschouwd. Zo ook in het onderzoek van Bogardus (1925), naar de sociale afstand tot andere etnische groepen. Bogardus heeft als eerste een schaal ontwikkeld waarmee de sociale afstand tot andere etnische groepen gemeten kon worden, door een 7-tal vragen te stellen, welke betrekking hebben op een minder intieme relatie tot een zeer intieme relatie. Zo is de eerste vraag of mensen bezwaar hebben dat de persoon van de andere etnische groep buiten het eigen land leeft en de laatste vraag of men bezwaar heeft tegen een huwelijk met iemand van de andere etnische groep. Door deze vragen voor elke etnische groep te stellen ontstaat er een etnische hiërarchie, waardoor uiteindelijk bepaald kan worden tot welke etnische groep men de meeste sociale afstand voelt (Cover, 1995; Hagendoorn, 1995).

Wanneer gekeken wordt naar de mate waarin autochtone Nederlanders een intieme relatie aangaan met iemand van een andere etnische groep blijkt dat 43% van de Nederlanders niet

of nauwelijks contact heeft met etnische minderheden. 2% van de Nederlanders heeft een vergaand tot intiem contact met iemand van een etnische minderheidsgroep (CBP, 2004). In de conclusies over deze resultaten wordt echter vermeld dat niet duidelijk is waarom maar zo weinig mensen een intiem contact aangaan en waarom mensen minder bezwaar hebben tegen oppervlakkig contact. Uit onderzoek van Dagevos & Gijsberts (2007) blijkt dat meer dan de helft van de Nederlanders veel bezwaren heeft tegen een interetnisch huwelijk van het eigen kind. Doordat er weinig over bekend is waarom dit zo is, moet dit onderwerp meer uitgediept worden. Uit onderzoek van Pettigrew & Tropp (2005) blijkt dat er in Nederland een grote afwijzing is tegen directe vooroordelen, welke bestaan uit een direct afwijzing van andere etnische groepen. De laatste jaren zijn de vooroordelen meer subtiel, welke bestaan uit een afwijzing tegen intiem contact met andere etnische groepen (Geartner & Dovidio, 2005). Door naar de bezwaren te kijken in de diepte-interviews kunnen ook deze eventuele subtiele vooroordelen achterhaald worden. Zo wordt er door te kijken naar bezwaren tegen een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter verder gekeken dan alleen het wel of geen bezwaar hebben, maar ook naar de redenen hiervoor. Daarom is juist dit onderzoek diepgaander dan eerdere onderzoeken.

Hoofdstuk 2 Theorieën en toepassingen

In dit hoofdstuk wordt literatuur besproken die inzicht geven in voor dit onderzoek relevante wetenschappelijke theorieën. Tevens wordt het onderzoek geplaatst in context van reeds eerder gedaan onderzoek naar dit onderwerp. Allereerst worden de algemene theorieën uitgewerkt, namelijk de sociale identiteitstheorie, de realistische conflicttheorie en de integrated threat theorie. Vervolgens wordt er aandacht besteedt aan de factoren religie, familiewaarden, de etnische hiërarchie en de invloed van contact, met de daarbij behorende contacttheorie. Ten slotte wordt ook naar de rol van sekse gekeken.

2.1 Sociale identiteitstheorie

De sociale identiteitstheorie van Tajfel & Turner (1986) is een theorie die de nadruk legt op sociale en maatschappelijke omstandigheden die ervoor zorgen dat mensen zich identificeren met een groep. Oorspronkelijk is de theorie bedoeld om verklaringen te geven voor discriminatie op groepsniveau. De theorie wordt als de invloedrijkste en meest toonaangevende theorie op het gebied van interetnische relaties gezien en heeft een grote invloed op de sociale wetenschappen. De theorie wordt daarnaast vaak gebruikt bij verklaringen voor de sociale afstand (Chrysochoou, 2004; Geartner & Dovidao, 2005).

Binnen de theorie wordt er een verschil gemaakt tussen sociale identiteit en persoonlijke identiteit. De sociale identiteit is een deel van de eigen identiteit, welke ontleend wordt aan het lidmaatschap van een sociale groep. Een persoon is daarom meestal emotioneel verbonden met een groep (Van Beselaere, 2000; in Bouwen, 2000). De persoonlijke identiteit betreft het individu. Het is de eigen, individuele identiteit, welke wel beïnvloed wordt door de eigen groep (Schwartz, et al., 2006).

Mensen willen graag bij een groep horen. Bovendien streven mensen naar een positieve sociale identiteit. De behoefte aan een positieve sociale identiteit zorgt ervoor dat mensen sociale vergelijkingen maken tussen hun eigen groep en andere groepen, om zowel een gunstige als onderscheidende positie voor hun groep te creëren (Tajfel, 1982; Van den Oudenhoven, 1998; Brown, 2000). Door de vergelijking met andere groepen bepalen mensen ook hun relatieve status. Wanneer de groep een goede positie heeft, zal dit leiden tot een betere sociale identiteit. Als dat niet lukt, dan zijn er een aantal individuele en groepsstrategieën om de status te verhogen (Chrysochoou, 2004). De behoefte aan een

sociaal positieve identiteit maakt dat mensen graag bij een groep horen die een hoge status heeft.

Bij het vergelijken tussen de eigen groep en andere groepen speelt sociale categorisatie een grote rol. Mensen zoeken actief naar informatie en vereenvoudigen het verwerken van de informatie door bepaalde verschillen te negeren en overeenkomsten tussen de stukken informatie te benadrukken of zelfs te overdrijven. Dit komt doordat de cognitieve vermogens van een mens het niet mogelijk maken om iedereen als een individu te zien (Duckitt, 1992). Binnen een groep leidt het categoriseren tot het benadrukken van de overeenkomsten en het vergeten van verschillen, waardoor de grenzen tussen groepen benadrukt worden. Juist omdat deze theorie ingaat op groeps-categorisatie is het een interessante theorie voor het onderzoek. De theorie verklaart waarom er een sociale afstand is tussen groepen, en dat mensen die tot één groep behoren zich vaak meer verbonden met elkaar voelen. Dit zal betekenen dat mensen meer bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter dan tegen een schoonzoon of schoondochter die afkomstig is uit de eigen etnische groep.

2.2 Realistische conflicttheorie

Ook de realistische conflicttheorie geeft verklaringen voor de sociale afstand die mensen voelen. De theorie is erop gebaseerd dat er in de samenleving schaarse goederen zijn, waar mensen competitie over hebben. De ene groep heeft iets wat de andere groep wil hebben. Vaak gaat dit over immateriële zaken, zoals culturele waarden, normen en identiteit, maar ook over de sociaaleconomische positie (Blumer, 1958; Coser, 1986; Schneider, 2008). Er wordt dan ook vaak onderscheid gemaakt tussen economische dreiging en culturele dreiging. De competitie over schaarse goederen kan leiden tot ethnocentrisme en conflicten. Onderzoek van Sheriff (1966) wijst uit dat er bij groepscompetitie binnen de eigen groep, oftewel de *ingroup*, een gevoel van solidariteit en positieve stereotypen worden ontwikkeld. Tegen de andere groep, de *outgroup*, worden negatieve stereotypingen ontwikkeld en een vijandige houding, om zo de eigen status te behouden (Sherif, et al, 1966; Schneider, 2008). In Nederland kunnen autochtone Nederlanders negatieve gevoelens ontwikkelen tegenover etnische minderheidsgroepen, wanneer zij zich bedreigd voelen als gevolg van de strijd om schaarse goederen in brede zin. Zij zullen de etnische minderheidsgroepen waar zij zich bedreigd door voelen etnisch uitsluiten (Scheepers, et al., 2002). Zo blijkt uit onderzoek dat autochtone Nederlanders zich meer bedreigd voelen wanneer een etnische groep cultureel

sterk verschilt van de eigen groep. Onderzoek wijst dan ook uit dat Nederlanders de meest etnische dreiging ervaren van niet-westerse etnische groepen, omdat zij op cultureel gebied sterk verschillen van de Nederlandse cultuur (Schneider, 2008). Tegen deze groepen is de vijandigheid het grootst. Ook zal de dreiging groter zijn bij individuen die dezelfde sociale positie hebben als etnische minderheidsgroepen. Door de bedreiging van de eigen positie zal de neiging tot contact afnemen en de sociale afstand groter worden (Gijsberts & Dagevos, 2004).

De realistische conflicttheorie is belangrijk voor het onderzoek. Hoe meer dreiging iemand namelijk voelt, hoe meer bezwaren iemand zal hebben tegen het interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter. Wanneer iemand dus veel culturele en/of economische dreiging voelt, zullen de bezwaren waarschijnlijk groter zijn.

2.2.1 Integrated threat theory

Een theorie welke voortbouwt op de realistische conflicttheorie is de *integrated threat theory* (Stephan & Stephan, 1999). Deze theorie gaat er vanuit dat dreiging is in te delen in twee soorten, namelijk realistische dreiging en symbolische dreiging (Stephan & Stephan, 1999). Realistische dreiging heeft direct effect op het bestaan van de eigen *ingroup*, bijvoorbeeld door dreiging voor de economische of politieke positie. Symbolische dreiging zijn ervaren groepsverschillen in moraal, waarden, normen en attitudes. Het zijn bedreigingen voor het wereldbeeld van de *ingroup* (Chrysochoou, 2004). Deze twee soorten dreiging komen sterk overeen met de culturele en economische dreiging, welke een rol spelen bij de realistische conflicttheorie.

2.2.2 Factor religie

Uit onderzoek blijkt dat in Nederland de autochtone bevolking zowel economisch dreiging, als een culturele dreiging voelt (Gijsberts, 2009). Vooral de culturele dreiging neemt de laatste jaren toe, voornamelijk met betrekking tot niet-westerse allochtonen. In 1995 voelde 18% van de autochtone bevolking een culturele dreiging tegenover niet-westerse allochtonen en in 2005 was dit percentage opgelopen tot 41% (Gijsberts & Dagevos, 2009). Uit onderzoek blijkt dat Nederlanders zich vooral bedreigd voelen door allochtonen uit niet-westerse moslimlanden. (Verkuyten, et al., 2008). Uit onderzoek van Verkuyten et al. (2008) blijkt dat de helft van de Nederlandse respondenten negatieve gevoelens heeft tegenover moslims. Verschillende onderzoeken wijzen uit dat autochtone Nederlanders vinden dat de islamitische normen en waarden onverenigbaar zijn met de Nederlandse normen en

waarden (Phalet et al., 2000; Sniderman et al., 2003; Gijsberts & Phalet, 2007). De islam wordt gezien als een religie die de Nederlandse normen en waarden bedreigt (Verkuyten & Zaremba, 2005; Verkuyten, 2008). De meerderheid van de Nederlandse bevolking vindt dat sommige gebruiken van moslims moreel fout zijn en dat de Westerse manier van denken en samenleven niet samengaat met de islamitische waarden en normen (Gijsberts, 2005). Ook in het publieke debat worden moslims neergezet als een achterlijke religie en als een bedreiging voor de Nederlandse cultuur (Verkuyten & Zampera, 2005; Verkuyten, 2008). Uit onderzoek van Verkuyten (2008) blijkt dan ook dat autochtone Nederlanders wel degelijk een symbolische dreiging als wel een realistische dreiging voelen en dat er dan ook een sociale afstand tegenover moslims wordt gehouden (Verkuyten, 2008, Sniderman & Hagendoorn, 2007). Onderzoek naar moslims in Nederland van Verkuyten wijst uit dat moslims in Nederland zich sterk identificeren met de islam (Verkuyten, 2007). Verkuyten stelt dat dit in verband staat met de spanningen rondom de islam. Door de toenemende conflicten tussen West-Europese normen en waarden en de islam zijn islamieten geneigd een positie in te nemen om hun geloof te verdedigen, wat leidt tot een grotere groepsidentificatie en tot botsingen met autochtone Nederlanders.

Wanneer er naar de realistische conflicttheorie en de *integrated threat theory* wordt gekeken zullen autochtone Nederlanders een culturele, symbolische en religieuze dreiging ervaren. Juist door de botsende normen en waarden en het ervaren cultuurconflict kunnen autochtone Nederlanders een sterke culturele en symbolische dreiging ervaren van moslims en dus de islam. Doordat er een sterke competitie gevoeld wordt over botsende culturele normen en waarden kan dit leiden tot ethnocentrisme, waardoor er negatieve stereotypen worden ontwikkeld. Omdat de islam wordt gezien als een bedreiging, is het aannemelijk dat er meer bezwaren zijn tegen mensen uit de overwegend islamitische groepen, namelijk Turken en Marokkanen. De islam kan als legitimering worden gegeven voor bezwaren tegen een interetnisch huwelijk van een Turk of Marokkaan. Door een negatieve houding tegenover de islam kunnen Turken en Marokkanen negatiever geëvalueerd worden dan Antillianen en Surinamers.

Daarnaast kan ook de mate waarin men zelf religieus is een rol spelen. Mensen met een sterke groepsidentificatie hebben ook sterkere vooroordelen (Dru, 2007; Duckitt et al., 2005). De bekende socioloog Durkheim stelt dat een gezamenlijke religie leidt tot onderlinge verbindingen, solidariteit en gezamenlijke gebruiken en rituelen. Het geeft een wij-gevoel,

een gevoel dat mensen bij elkaar horen, waardoor zij een groep vormen. Andere religieuze groepen kunnen daardoor bedreigend zijn voor de eigen groepsverbanden en gebruiken, wat kan leiden tot negatieve gevoelens ten opzichte van deze groepen (Dierickx, 2007). Dit is ook verenigbaar met de sociale identiteitstheorie, welke stelt dat groepsidentificatie kan leiden tot ethnocentrisme. Mensen die zich sterk verbonden voelen met een eigen religieuze groep, kunnen zich meer bedreigd voelen door een andere religie, zoals de islam. Autochtone Nederlanders die zelf religieus zijn zullen dan meer bezwaren hebben tegen een Turkse of Marokkaanse schoonzoon of schoondochter, aangezien religieuze autochtone Nederlanders veelal christelijk zijn en Turken en Marokkanen uit overwegend islamitische landen komen. Daarnaast zullen zij waarschijnlijk ook andere bezwaren hebben, die vooral gelegitimeerd worden op basis van religieuze verschillen.

2.2.3 Factor familiewaarden

Uit onderzoek van Sniderman (2003) blijkt dat familiewaarden een grote rol spelen bij de botsende normen en waarden. Zo blijkt dat autochtone Nederlanders vinden dat vrouwen onderdrukt worden en weinig rechten hebben binnen de islam (Phalet, 2000). Ook stuit de onvrijwillige partnerkeuze op bezwaar. Het uithuwelijken en de traditionele man-vrouwverhouding staan lijnrecht tegenover de Westerse waarden, waar een sociale waarde als gelijkheid centraal staat. Ten slotte speelt ook de ouder-kindverhouding een grote rol. Autochtone Nederlanders vinden dat in de Nederlandse cultuur ouders en kinderen op gelijke voet staan, terwijl in de islamitische cultuur onderdanigheid, onderschikking en het accepteren van ongelijkheid centraal staan (Sniderman, et al., 2003). Lijfstraffen worden als niet uitzonderlijk ervaren en de verhoudingen zijn traditioneler. Juist in dit huidige onderzoek is het interessant om te kijken of deze familiewaarden een grote rol spelen bij de bezwaren tegen een interetnisch huwelijk, omdat een allochtone schoonzoon of -dochter binnen de eigen familiekring komt, waardoor familiewaarden kunnen conflicteren. Omdat het binnen de familie komt kan het zijn dat de conflicterende familiewaarden juist een zeer groot bezwaar vormen tegen het interetnisch huwelijk van een eigen zoon of dochter met iemand uit een overwegend islamitisch land, namelijk een Turk of een Marokkaan. De conflicterende familiewaarden kunnen dus een grote rol spelen bij de legitimering van iemand om bezwaar te hebben tegen een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter met een Turk of Marokkaan.

Daarnaast kunnen familiewaarden ook een andere rol spelen. Uit onderzoek blijkt dat opvoeding een grote rol speelt bij het socialisatieproces, het proces waarbij iemand waarden, normen en andere cultuurkenmerken van een groep krijgt aangeleerd (Huijnk, et al., in druk). Ouders en naaste familieleden zijn vaak van grote invloed op dit proces, juist omdat zij meestal belangrijke personen in het sociale netwerk zijn (Pels & Dieleman, 2004). Het blijkt dan ook dat opvoeding en de houding van de naaste familie een grote rol speelt bij de attitude die een persoon heeft tegenover een andere etnische groep (Jaspers, et al., 2008). Wanneer een ouder erg tolerant tegenover andere etnische groepen staat, is het waarschijnlijk dat het kind ook tolerant tegenover andere etnische groepen staat. Er kan daarom verwacht worden dat respondenten die aangeven grote bezwaren te hebben tegen een interetnisch huwelijk van de zoon of dochter zullen aangeven dat de familie waarschijnlijk ook grote bezwaren zal hebben tegen een interetnisch huwelijk. Daarnaast is aannemelijk dat een respondent die aangeeft weinig bezwaren te hebben tegen een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter ook aangeeft dat de familie weinig bezwaren zal hebben.

2.3 Etnische hiërarchie

Meerdere onderzoeken richten zich op de etnische hiërarchie van etnische groepen, waarin de ene groep als prettiger sociale partner gezien wordt dan de andere groep. Autochtone Nederlanders prefereren leden van de eigen *ingroup* het meest als sociale partner, gevolgd door mensen uit andere Noord-Europese landen (Verkuyten, et al., 1996). De twee groepen waartoe in Nederland de meeste sociale afstand wordt gehouden zijn de overwegend islamitische groepen, namelijk Turken en Marokkanen (Hagendoorn, 1995; Verkuyten, 1996). Uit onderzoek blijkt dat mensen met een sterke ethnocentristische en racistische houding dezelfde etnische hiërarchie hebben als mensen die positief tegenover andere etnische groepen staan. De etnische hiërarchie is dus voor autochtone Nederlanders veelal hetzelfde, wat betekent dat er een consensus bestaat in het beoordelen van verschillende etnische groepen (Kleinpenning 1993; Verkuyten, 1996; Hagendoorn, 1998). Ook kan in algemene zin gesteld worden dat etnische minderheidsgroepen in grote lijnen dezelfde etnische hiërarchie hebben. De etnische hiërarchie is hiermee een collectief gedeeld schema, waarbij de eigen groep altijd de voorkeur krijgt, gevolgd door andere etnische minderheidsgroepen. (Verkuyten, 1999). Een verklaring voor het prefereren van de eigen groep is dat leden uit dezelfde groep overeenkomsten hebben als taal, religie en cultuur (Verkuyten, 1996). De sociale identiteitstheorie biedt echter ook een verklaring voor de

voorkeur voor de eigen *ingroup* (Berry & Kalin, 1979; Hagendoorn, 1995; Verkuyten, 1996; Hagendoorn, 1998). Zoals in paragraaf 2.2 al is toegelicht worden tegen andere groepen negatieve stereotypingen en gevoelens van ethnocentrisme ontwikkeld, om zo een positieve sociale identiteit voor de eigen groep te creëren (Sherif, et. al., 1966; Tajfel, 1982; Hogg, 2006). Dit leidt tot de conclusie dat etnische groepen meestal de eigen groep het meest positief evalueren en het liefst contact hebben met leden uit de eigen groep (Verkuyten et. al., 1996; Hagendoorn, 1998).

Verklaringen voor de etnische hiërarchie worden vaak in verband gebracht met de sociaaleconomische status van groepen. Zo kan het verschil in opleidingsniveau tussen etnische groepen meespelen in het evalueren van groepen (Verkuyten, et al. 1996). Uit de realistische conflicttheorie kan afgeleid worden dat individuen uit etnische groepen met een gelijkwaardige sociaaleconomische status als bedreigend gezien worden en dus het minst positief geëvalueerd worden. Dit komt echter niet overeen met resultaten uit onderzoeken, waardoor deze theorie dus niet de rangorde van groepen in de etnische hiërarchie kan verklaren. Turken en Marokkanen nemen namelijk de laagste sociaaleconomische status in van alle etnische groepen in Nederland, maar er wordt toch de meeste sociale afstand tot deze groepen behouden door autochtone Nederlanders, terwijl Nederlanders juist de hoogste sociaaleconomische status hebben (Hagendoorn, 1995; Verkuyten, et al., 1996). Hagendoorn (1995) stelt dat groepen verschillende criteria kunnen hebben waarop zij andere etnische groepen evalueren. Zo concludeert hij dat etnische minderheidsgroepen vooral naar de sociaaleconomische positie van andere groepen kijken en dat de meerderheidsgroep vooral naar culturele kenmerken kijkt. Uit onderzoek van Verkuyten et al. (1996) blijkt dat de sociale status een rol kan spelen. Autochtone Nederlanders worden gezien als een groep met een hoge sociale status, waardoor zij door minderheidsgroepen positief geëvalueerd worden (Verkuyten, et. al. 1996; Verkuyten, 1999). Daarnaast evalueren Turken de Marokkaanse groep positiever dan de Surinamers, terwijl Surinamers door andere etnische groepen juist beter geëvalueerd worden. Dit wijst erop dat cultuurverschillen ook een rol spelen. Wanneer groepen een klein cultuurverschil hebben, zal de sociale afstand ook kleiner zijn (Geuijen, 1998; Verkuyten, 1999). Uit onderzoek van Verkuyten et.al., (1996) blijkt echter dat cultuurverschillen ook niet de gehele etnische hiërarchie kunnen verklaren.

Er bestaat onduidelijkheid over de betekenis die mensen geven aan de etnische hiërarchie en welke factoren een grote, dan wel kleine rol spelen. Juist in het huidige onderzoek

kunnen sociaaleconomische verschillen een rol spelen, omdat ouders het belangrijk kunnen vinden dat kinderen trouwen met iemand uit een etnische groep die een goede, dan wel een gelijkwaardige sociaaleconomische positie heeft. Dit komt omdat ouders het liefst een zekere toekomst voor hun kinderen zien. Zowel uit onderzoek van Verkuyten (1996), als uit onderzoek van Hagendoorn (1995) kan aangenomen worden dat cultuurverschillen een rol spelen. Duidelijk wordt echter niet welke aspecten van cultuur al dan niet een rol spelen. Cultuur is een overkoepelend begrip, waar religie, normen, waarden en andere aspecten onder vallen. In dit onderzoek wordt dan ook dieper ingegaan op de inhoud van de factoren, zodat er duidelijk wordt welke aspecten al dan niet belangrijk zijn voor de etnische hiërarchie. Dit is te onderzoeken door te kijken naar de inhoud van de bezwaren die mensen geven tegen het interetnisch huwelijk van het eigen kind. Bovendien kunnen bij een intieme relatie als een allochtone schoonzoon of dochter de meespelende factoren een sterk effect hebben, juist omdat het contact zo dichtbij komt.

Wat verwacht kan worden is dat autochtone Nederlanders het meeste bezwaar hebben tegen een interetnisch huwelijk van het eigen kind met een Turk of Marokkaan, omdat deze groepen het meest negatief geëvalueerd worden. Het opleidingsniveau van Turken en Marokkanen is relatief laag en mensen uit deze twee etnische groepen met een baan werken meestal in een lagere of elementaire functie, met weinig ontwikkelingsmogelijkheden. Onderzoek laat zien dat tweederde van de Marokkanen en Turken een lagere functie heeft (Klaver, 2005). Dit houdt in dat zij de laagste positie op de arbeidsmarkt innemen van alle etnische groepen in Nederland. Juist omdat deze twee groepen een lage positie innemen, kan verwacht worden dat er bezwaren zijn het interetnisch huwelijk van het kind met een Turk of Marokkaan, omdat zij groepen willen vermijden met een lage sociaaleconomische positie. Dit komt omdat ouders het liefst een zekere toekomst voor hun kinderen zien, maar ook omdat contact met deze groepen een negatieve invloed heeft op de eigen sociale identiteit (Gijsberts, 2004).

Daarnaast is er sinds 2001 een ommekeer gekomen in het politieke en maatschappelijk klimaat in Nederland. Gebeurtenissen als 11 september, de moord op Pim Fortuyn en Theo van Gogh en de opkomt van Geert Wilders en de daarbij behorende discussies over de islam hebben invloed gehad op de negatieve beeldvorming rond Turken en Marokkanen (Verkuyten & Zampera, 2005; Strabac & Listhaug, 2007). In het publieke debat wordt het multiculturele beleid gezien als een drama, welke heeft gefaald (Coenders, et al., 2008). De

negatieve beeldvorming rond Turken en Marokkanen kan invloed hebben op de bezwaren tegenover een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter met een Turk of Marokkaan.

2.4 De invloed van contact

Zoals eerder genoemd wordt sociale afstand gezien als de mate waarmee mensen het contact met leden van een andere etnische groep proberen te vermijden (Hagendoorn, 2007). Een belangrijke theorie welke stelt dat daadwerkelijk contact kan leiden tot een vermindering van de sociale afstand is de contacttheorie van Allport (1954). De theorie stelt dat contact kan leiden tot een vermindering van vooroordelen en negatieve stereotypingen. Allport stelt dat daadwerkelijk contact tussen etnische groepen de meest effectieve manier is om vooroordelen onder groepen te verminderen en de onderlinge verhoudingen tussen groepen te verbeteren. Wel moet het contact tussen etnische groepen of individuen volgens Allport aan een viertal voorwaarden voldoen. Ten eerste moeten beide groepen een gelijke status hebben. Ten tweede moeten de groepen of leden van de groepen een gezamenlijk doel hebben waar zij aan kunnen werken. Ten derde moet er een samenwerking zijn tussen de groepen, zodat zij afhankelijk van elkaar het doel bereiken. Ten slotte moeten de autoriteiten de interacties tussen de groepen ondersteunen en proberen te bevorderen (Allport, 1954). Uit andere onderzoeken, van onder andere Pettigrew & Tropp (2008), blijkt echter dat deze vier voorwaarden bevorderlijk werken bij het verminderen van vooroordelen, maar geen noodzakelijke condities zijn. Bovendien kwam uit dit onderzoek naar voren dat oppervlakkig contact ook al kan helpen bij het verminderen van vooroordelen en dat daadwerkelijk contact geen dwingende conditie is (Pettigrew, 1998; Pettigrew & Tropp, 2008). De frequentie van contact is daarnaast ook een factor. Hoe vaker iemand contact heeft met een lid van een andere etnische groep, hoe meer de vooroordelen zullen verdwijnen (Allport, 1954). Wanneer deze theorie toegepast wordt, is de verwachting dat hoe meer contact mensen zullen hebben met andere etnische groepen, hoe minder bezwaar er zal zijn tegen het interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter.

Zoals eerder is vermeld, kan zelfs oppervlakkig contact al helpen bij het verminderen van vooroordelen (Pettigrew, 1998; Pettigrew & Tropp, 2008). Zo blijkt uit onderzoek onder autochtone Nederlandse volwassenen dat meer contact met moslims leidt tot minder antimoslim gevoelens. Daarnaast blijkt uit onderzoek van McNamara (1999) dat mensen negatieve stereotypingen hebben over andere etnische groepen, omdat zij geen contact

hebben met deze andere groepen en dus weinig van deze groepen afweten. Om de negatieve stereotypingen te verminderen lijkt contact dus een belangrijke factor te zijn. Het contact moet echter wel positief zijn. Negatieve ervaringen met allochtonen kunnen juist leiden tot meer vooroordelen en meer negatieve stereotypingen (Gijsberts & Dagevos, 2004). Wel moet er rekening gehouden worden met de oorzaak/gevolg relatie. De onderzoekers Pettigrew & Tropp (2008) stellen dat mensen die al positiever over andere etnische groepen denken, vaker contact zullen zoeken met andere etnische groepen, dan mensen die negatiever over andere etnische groepen denken. Wel is dit effect kleiner dan het effect van het hebben van positief contact op de vermindering van vooroordelen over andere etnische groepen (Pettigrew & Tropp, 2008).

Tevens speelt ook de mogelijkheid tot contact een rol. Hoe groter de etnische groep, hoe meer mogelijkheden tot contact. Hierdoor kunnen volgens de contacttheorie de vooroordelen afnemen. Maar de dreiging en weerstand kunnen groter worden, omdat de groep groter is. Dit is een tegenstelling. Ondanks vele onderzoeken bestaat er dus nog onduidelijkheid over wat de relatie is tussen contact en de mate van vooroordelen. Contact kan een verklaring zijn voor de sociale afstand, maar ook een oplossing. Heeft contact dus een positief effect op de mening over een interetnisch huwelijk, of kan het ook negatieve effecten hebben? Uit onderzoek van McNamara in 1999 blijkt dat naarmate een zoon of dochter langer met iemand getrouwd is van een andere etnische minderheidsgroep, het huwelijk in veel gevallen steeds meer geaccepteerd werd, omdat er meer contact was. Echter, het blijkt ook dat anderen nog steeds problemen hebben met het interetnische huwelijk en dat het contact geen invloed heeft, of juist een negatieve invloed, wanneer het eerste contact negatieve ervaringen heeft opgeleverd (McNamara, 1999). Nader onderzoek is dus gewenst. In dit onderzoek kan verwacht worden dat wanneer iemand positieve contacten heeft met leden uit andere etnische groepen, de weerstand tegenover het interetnisch huwelijk geringer is. Daarnaast is te verwachten dat wanneer iemand zelf een interetnisch huwelijk heeft de bezwaren ook minder zullen zijn, omdat iemand dan een intiem contact heeft met iemand uit een ander etnische groep. Gekeken zal worden naar de invloed van contact op de aard van de bezwaren en de invloed van de frequentie van contact op de bezwaren. Ten slotte is de vraag of contact groepsoverstijgend is. Wanneer iemand positief contact heeft met Surinamers, leidt dit dan ook tot minder bezwaren tegen een interetnisch huwelijk met een Turk of een Marokkaan? Uit de contacttheorie blijkt dat positief contact vooroordelen kan wegnemen (Allport, 1954). Wellicht leidt positief contact

met de ene etnische groep niet alleen tot de vermindering van vooroordelen over die etnische groep, maar ook tot de vermindering van vooroordelen over een andere etnische groep. Hetzelfde geldt voor negatief contact. Het is interessant om dit te onderzoeken, omdat hier nog maar weinig over bekend is.

2.5 De invloed van sekse

In het onderzoek is ook de invloed van sekse zeer interessant. Uit onderzoeken komt namelijk naar voren dat vrouwen minder vooroordelen hebben dan mannen (Dickitt, 1992; Hoover & Fishbein, 1999). Meisjes blijken beduidend meer tolerant te zijn dan jongens, zelfs wanneer er gecontroleerd wordt voor andere factoren (Pedersen, 1996). Dit verschil is op verschillende manieren te verklaren. Ten eerste zijn vrouwen in Westerse landen tegenwoordig vaker hoogopgeleid dan mannen, waardoor zij situaties in een breder perspectief kunnen zien. Bovendien zijn vrouwen veelal in de publieke sectoren werkzaam, waar een tolerante houding tegenover minderheidsgroepen vaak voorop staat (Pedersen, 1996). Ook blijkt uit onderzoek dat vrouwen een grotere gevoeligheid ontwikkelen voor groepen in een benarde positie, omdat zij ervaringen hebben met negatieve rolpatronen (Hoover & Fishbein, 1999). Ten slotte zijn vrouwen door de eeuwen heen meer gewend de verzorgende rol op zich te nemen. Hierdoor zijn zij socialer en hebben zij een meer gematigde attitude naar etnische minderheidsgroepen (Hoover & Fishbein, 1999). Uit onderzoek van Lubbers et. al. (2002, 2007) komt naar voren dat mannen vaker geneigd zijn om op een extreemrechtse partij te stemmen dan vrouwen. Het stemmen op een extreemrechtse partij heeft te maken met economische competitie die gevoeld wordt, maar ook met een anti-immigranten attitude. Mensen die een sterke anti-immigranten attitude hebben, zijn meer geneigd om op een extreemrechtse partij te stemmen dan mensen die een meer gematigde attitude hebben (Lubbers, 2002). Aangezien er meer mannen dan vrouwen op extreemrechtse partijen stemmen, kan verwacht worden dat zij meer anti-immigranten gevoelens hebben, waardoor zij meer ethnocentrische gevoelens hebben tegenover immigranten.

Op basis van eerdere onderzoeken kan verwacht worden dat mannen meer bezwaren hebben tegen een interetnisch huwelijk dan vrouwen. Dit blijkt dan ook uit het onderzoek van Tolsma et. al. (2007). Er wordt echter in eerdere onderzoeken niet ingegaan op de vervolgvraag, namelijk of mannen andere beweegredenen hebben dan vrouwen voor het al dan niet bezwaar hebben tegen het interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter. Uit

de sociale identiteitstheorie kan afgeleid worden dat vrouwen zich beter kunnen identificeren met vrouwen uit andere etnische groepen dan mannen dit kunnen, omdat zij tot dezelfde groep behoren (Tajfel & Turner, 1986). Hierdoor zullen zij wellicht sterker een ongelijke man- vrouwverhouding ervaren bij andere etnische groepen dan mannen, waardoor zij dit vaker als bezwaarlijk noemen. Door de beweegredenen te onderzoeken wordt er dieper ingegaan op de rol van sekse, waardoor er interessante bevindingen gedaan kunnen worden naar de rol van sekse op sociale afstand. In het onderzoek wordt geconstateerd of er een verschil is, maar ook wat het verschil dan is. Er kan dieper ingegaan worden op de redenen en legitimeringen, waardoor het onderzoek een stap verder gaat dan eerdere onderzoeken.

Daarnaast speelt sekse mogelijk ook een andere rol. Hebben ouders meer bezwaren als hun dochter met een allochtoon trouwt, of als hun zoon met een allochtoon trouwt? Uit onderzoek blijkt dat meisjes vaak anders opgevoed worden dan mannen. Zo worden jongens meer onafhankelijk opgevoed dan meisjes, omdat jongens traditioneel gezien meer de rol op zich nemen als kostwinner van het gezin, terwijl meisjes meer de zorgende rol op zich nemen (Siegal, 1987). In algemene zin bestaat er een vooroordeel dat mannen meer overheersend zijn dan vrouwen. Mannen zijn masculien, waarbij de dominante rol centraal staat, terwijl vrouwen feminien zijn, wat betekent dat zij meer zorgzaam zijn en zich dienstbaar opstellen voor anderen (Hofstede, 2005). Door het beeld dat mannen meer onafhankelijk zijn dan vrouwen en dat mannen meer overheersend zijn kan verwacht worden dat er meer bezwaar is tegen een interetnisch huwelijk van de dochter dan een interetnisch huwelijk van de zoon.

De beeldvorming die in Nederland bestaat rondom de islam richt zich veelal op de ongelijke man- vrouwverhouding. Er bestaat een beeld dat mannen uit islamitische landen overheersend zijn en hun vrouwen onderdrukken (Abduijalil, 2005). Daarnaast zouden meisjes niet door mogen leren en onderdanig moeten zijn. Doordat er een beeld bestaat dat vrouwen vaker onderdanig moeten zijn en minder mogen is te verwachten dat er meer bezwaren zijn tegen een interetnisch huwelijk van de dochter, dan van de zoon. Een interetnisch huwelijk van de dochter met een islamitische man zou op nog sterkere bezwaren stuiten, waardoor te verwachten is dat een huwelijk van de dochter met een islamitische man het meest afgekeurd wordt. Eerder onderzoek heeft zich niet gericht op dit

vraagstuk. Interessant is om dit te onderzoeken, omdat op deze manier de rol van sekse vanuit een ander oogpunt wordt bekeken.

Hoofdstuk 3 Data en onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk wordt de data toegelicht die worden gebruikt voor het onderzoek en waarom juist deze data geschikt is om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Daarna wordt er ingegaan op de methode die wordt gebruikt voor het analyseren van de data en zal beschreven worden hoe de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek gewaarborgd worden.

3.1 Data

Om aan de doelstelling te voldoen en antwoord te krijgen op de vraagstellingen zal er gekeken worden naar secundaire data, die is verzameld in eerder onderzoek. Het Nederlands Interdisciplinair Demografisch instituut, de universiteit Utrecht, de universiteit van Amsterdam en de Erasmus universiteit Rotterdam zijn een samenwerkingsverband aangegaan en in 2002 een longitudinaal onderzoek gestart naar familiebanden in Nederland, genaamd NKPS. Deze afkorting staat voor *Netherlands Kinship Panel Study*. In dit onderzoek is ook een schriftelijke vragenlijst afgenomen, waarin mensen aan moesten geven of zij respectievelijk veel of weinig weerstand hebben tegen een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter en of zij zelf een allochtone partner hebben. Op basis van deze gegevens zijn 60 mensen geselecteerd voor een diepte-interview. Uiteindelijk zijn er 52 geldige interviews afgenomen, welke geanalyseerd kunnen worden. De diepte-interviews bestaan uit drie delen, namelijk een deel over familietradities -en waarden, een deel over nationale identiteit en een deel met vragen over het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter. De interviews namen gemiddeld anderhalf uur in beslag, met variaties van een uur tot bijna twee uur. In totaal hebben drie vrouwelijke interviewers de interviews afgenomen. Deze vrouwen waren vooraf getraind om interviews af te nemen. Er zit echter wel een nadeel aan het hebben van drie verschillende interviewers. De ene interviewer vraagt meer door op sommige onderwerpen dan de andere interviewer. Hierdoor is het ene interview meer gestandaardiseerd dan het andere. Dit kan invloed hebben op de geldigheid van de resultaten. De respondenten komen uit het hele land, zijn over het algemeen van middelbare leeftijd en hebben allemaal kinderen. Belangrijk is dat het om de perceptie en ervaringen van de respondenten gaat.

Doordat er in de diepte-interviews vragen zijn gesteld over het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtoon als schoonzoon of schoondochter, is deze data geschikt om te bekijken

welke betekenis mensen geven aan het al dan niet afkeuren van een allochtone schoonzoen of schoondochter. De interviews zijn geschikt om diep in te gaan op de inhoud van de bezwaren en op de legitimeringen die mensen geven, waardoor dit onderzoek verder gaat dan eerdere onderzoeken. Een sterk punt van het onderzoek is dat er wordt ingegaan op een concrete gebeurtenis, namelijk het interetnisch huwelijk. Uit onderzoek komt naar voren dat reacties van mensen op concrete, dan wel potentiële gebeurtenissen beter inzicht geven in achterliggende redenen en daadwerkelijke gedragingen van mensen, dan wanneer er meer in abstracte termen wordt gesproken (Sniderman & Piazza, 1993). De vragen die het literatuuronderzoek heeft opgeroepen kunnen worden beantwoord, zodat hiaten in de bestaande kennis opgevuld kunnen worden.

3.2 Methode van analyseren

In deze paragraaf wordt beschreven hoe er tot geldige resultaten wordt gekomen. Het is hierbij van groot belang dat de interviews zo gestructureerd mogelijk geanalyseerd worden. Er zal dan ook gebruik worden gemaakt van semi-gestandaardiseerde methodes. Het analyseren van de interviews zal gebeuren met behulp van het computerprogramma Maxqda 2007, een programma voor kwalitatieve tekstanalyse. De interviews zullen met behulp van dit programma gecodeerd worden. Door te coderen kan er goed onderscheid gemaakt worden in thema's en categorieën, waardoor er een beter inzicht in de data verkregen wordt (Boeije, 2005). De onderzoekers Glaser en Strauss onderscheiden drie typen codering, namelijk open codering, axiale codering en selectieve codering (Strauss, 1987). Deze drie stappen helpen om niet te snel conclusies te verbinden aan de data, maar om een zo compleet en gestructureerd mogelijk beeld te krijgen. Bij het open coderen zullen de interviews zorgvuldig worden gelezen en in fragmenten worden ingedeeld. Deze fragmenten worden gelabeld met codes, waardoor er een codeboom ontstaat. De codeboom bestaat uit veldbetrokken begrippen, waarbij de codes voortkomen uit de gegevens, maar ook uit begrippen die uit de literatuurstudie naar voren zijn gekomen. Er zal dus tijdens het gehele onderzoek sprake zijn van theoretische sensitiviteit. Dit betekent dat de data altijd bekeken wordt vanuit een theoretische invalshoek. Op deze manier zullen er zowel beschrijvende als interpreterende codes ontstaan. Bij de volgende stap, het axiaal coderen, zullen de betekenissen van belangrijke begrippen worden achterhaald en beschreven. In het onderzoek zullen hoofdcodes van subcodes worden gescheiden en gekeken worden welke begrippen relevant zijn en welke minder. Op deze manier zal er meer inzicht in de data verkregen worden en wordt de data op systematische wijze geanalyseerd.

Als laatste stap in het analyseren van de data, wordt er selectief gecodeerd. Hierin worden er verbanden gelegd tussen de categorieën en wordt er een terugkoppeling gemaakt naar de onderzoeksvragen, welke vervolgens beantwoord zullen worden (Boeije, 2005). Als hulpmiddel bij de drie fasen van coderen wordt er ook gebruik gemaakt van memo's. Hierop staan ideeën die belangrijk zijn om te onthouden, maar ook beschouwingen en uitwerkingen. Ten eerste zal er per respondent een memo worden gemaakt, zodat de belangrijkste legitimeringen van een respondent overzichtelijk zijn. Daarnaast wordt er per code een memo gemaakt, zodat duidelijk is wat een code inhoudt en welke belangrijke en opvallende kenmerken er bij een code horen. Ook zullen er theoretische memo's gemaakt worden, waarin een terugkoppeling van de data naar de literatuurstudie wordt gemaakt.

3.3 Betrouwbaarheid en validiteit

In kwalitatief onderzoek is het belangrijk om een open onderzoeksbenadering te hebben. Hierbij wordt er getracht om vooral oog te hebben voor het perspectief van de geïnterviewden. Op deze manier wordt er niet te beperkt naar de data gekeken. Daarom is het in kwalitatief onderzoek niet wenselijk om begrippen te operationaliseren. Door operationalisatie kan er juist een te gelimiteerd beeld optreden, waardoor de open onderzoeksbenadering niet goed tot zijn recht komt. Door begrippen teveel af te bakenen kunnen er belangrijke aspecten over het hoofd worden gezien (Maso & Smaling, 1998). Om de open onderzoeksmethode te waarborgen zullen de begrippen dus niet geoperationaliseerd worden.

Om de geldigheid van de resultaten te waarborgen is het belangrijk dat het onderzoek betrouwbaar en valide is. Om de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek te verhogen zal er een terugkoppeling van de data naar de literatuurstudie plaatsvinden. Er zal tijdens de data-analyse sprake zijn van een constante vergelijking. Dit houdt in dat er steeds vergelijkingen zijn tussen categorieën, waardoor er gekeken wordt naar verschillen en overeenkomsten, maar er ook een terugkoppeling plaatsvindt naar de literatuurstudie. Tijdens de constante vergelijking kan ten eerste gekeken worden of de gestelde deelvragen wel passend zijn en of de literatuurstudie wel goed aansluit bij de data van het onderzoek, wat goed is voor de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek. Ten tweede kan er op deze manier ook gewerkt worden met *sensitizing concepts*. Deze richtinggevendende begrippen werken attenderend voor het onderzoek, wat de validiteit ten goede komt (Boeije, 2005). Daarnaast is er tijdens de literatuurstudie gebruik gemaakt van verschillende

theorieën, waardoor de eenzijdigheid van één theorie opgeheven kan worden (Boeije, 2005). Door vanuit verschillende invalshoeken naar de data te kijken kan de geldigheid van interpretaties versterkt worden, wat goed is voor de validiteit van het onderzoek. Het gebruik van het gerenommeerd analyseprogramma Maxqda 2007 zal daarnaast ten goede komen aan de betrouwbaarheid van het onderzoek. Ook door gebruik te maken van een gefundeerde werkwijze door de drie stappen van codering te doorlopen, ontstaat er een waarborg voor de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Het bijhouden van memo's, waarin wordt vastgelegd wat er is gedaan en hoe er gedacht wordt, zal de herhaalbaarheid van het onderzoek ten goede komen, wat belangrijk is voor de kwaliteitsbewaking en de betrouwbaarheid van het onderzoek. Daarnaast wordt er zoveel mogelijk een waarde vrij oordeel gegeven en wordt de data zo objectief mogelijk geïnterpreteerd. Dit zal ten goede komen aan de betrouwbaarheid (Boeije, 2005). Doordat de data secundair is, is de analyse niet gevoelig voor reactiviteit. De data wordt in dit onderzoek niet beïnvloed door de onderzoeker. Ten slotte zijn de interviews geanonimiseerd, wat de privacy van de respondenten beschermt.

Hoofdstuk 4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste en opvallendste resultaten beschreven, die uit de data-analyse van alle interviews naar voren zijn gekomen. Doormiddel van de drie stappen van coderen, namelijk open coderen, axiaal coderen en selectief coderen zijn de interviews geanalyseerd in het programma Maxqda2007, waardoor er een zo compleet en gestructureerd mogelijk beeld is verkregen. Er is een codeboom ontstaan, die in bijlage 1 is toegevoegd. De codeboom bestaat uit veldbetrokken begrippen, waarbij de codes voortkomen uit de gegevens, maar ook uit begrippen die uit de literatuurstudie naar voren zijn gekomen. Als hulpmiddel bij de drie fasen van coderen is er ook gebruik gemaakt van memo's, waardoor de interviews inzichtelijker zijn geworden.

In dit hoofdstuk worden allereerst de bezwaren beschreven die mensen zouden geven wanneer de eigen zoon of dochter met een buitenlandse partner wil gaan trouwen. Daarna worden de belangrijkste bevindingen over de etnische hiërarchie beschreven. Vervolgens wordt er gekeken naar de invloed van cultuur, religie, media en contact. Tot slot worden de belangrijkste bevindingen over de factor sekse benoemd.

4.1 Bezwaren tegen het interetnisch huwelijk

Wanneer er naar de geanalyseerde data wordt gekeken blijkt dat meer dan de helft van de respondenten bedenkingen heeft bij een interetnisch huwelijk van het eigen kind. Toch zijn deze respondenten er niet absoluut op tegen. Er zijn maar twee respondenten die stellen dat zij het nooit zullen accepteren als hun dochter met een buitenlandse partner wil trouwen. De mate waarin respondenten bezwaren hebben tegen een interetnisch huwelijk van de zoon of dochter verschilt wel per respondent.

Opvallend is dat in het begin van het interview veel respondenten zeggen geen tot weinig bezwaren te hebben tegenover een interetnisch huwelijk van het eigen kind, maar als er wordt doorgevraagd blijken er meer bezwaren te zijn dan in eerste instantie werd beweerd. Hetzelfde blijkt ook als de antwoorden die respondenten in de enquête voorafgaand aan het interview gaven, vergeleken worden met de antwoorden uit de interviews zelf. In de enquête moesten mensen antwoord geven op de vraag hoe erg ze het zouden vinden dat hun kind met een Turk, Marokkaan, Surinamer, dan wel met een Nederlander zou gaan trouwen. Er waren vijf antwoordcategorieën, lopend van zeer veel bezwaar, tot aan zeer

weinig bezwaar. Interessant is dat achttien respondenten in de interviews negatiever zijn over een mogelijk interetnisch huwelijk, dan dat zij in de enquête aangaven. Het gaat hierbij om de respondenten die in de enquête weinig tot geen bezwaren hebben, maar in het interview dus negatiever zijn. De respondenten die in de enquête al negatief waren blijven dit ook in het interview. Aannemelijk is dat een aanzienlijk aantal respondenten die in de enquête tolerant lijken, bij het doorvragen in een interview toch meer bezwaren hebben dan dat zij in eerste instantie aangeven. Een diepte-interview lijkt dus beter in staat om nauwkeuriger bezwaren te achterhalen.

Uit de data blijkt dat respondenten rekening houden met de context en dat de bezwaren niet eenduidig zijn. Zo zeggen respondenten dat ze kijken naar de omstandigheden, luisteren naar de wensen van het kind en geven ze aan naar het individu te kijken en de individuele achtergrond van een eventuele buitenlandse partner. Respondenten kijken dus naar verschillende aspecten, waarmee zij hun bezwaren legitimeren. In het interview kunnen respondenten de bezwaren die zij al dan niet hebben toelichten en nuanceren, iets wat in de enquête niet kan. Een merendeel van de respondenten geeft aan bezwaren te hebben, maar een groot aantal respondenten stelt dus daarnaast ook dat het interetnisch huwelijk uiteindelijk de keuze van het kind zelf is. Het geluk van het kind lijkt dus ook zeer belangrijk te zijn van voor de respondenten. Zij stellen het belangrijk te vinden dat het kind en zijn of haar partner verliefd zijn en van elkaar houden. Daarnaast stellen een aantal respondenten echter ook bang te zijn dat het kind zich tegen hen gaat keren wanneer zij bezwaren zullen hebben. Ook geven twaalf respondenten aan dat een interetnisch huwelijk moeilijkheden kan geven door vooral het ervaren cultuurverschil en dat zij een gesprek met hun kind aangaan om de eventuele negatieve gevolgen van een interetnisch huwelijk te bespreken. De meeste respondenten zeggen een afwachtende houding in te zullen nemen, omdat er volgens hen een negatieve beeldvorming rond Turken, Marokkanen, Antillianen en Surinamers bestaat. Zo stelt een respondent:

"Mijn eerste reactie zou zijn van o nee, hè, (lacht), omdat je er zoveel problemen over hoort. Maar als ik er dan goed over nadenk dan moet ik natuurlijk eerlijk zijn en zeggen dat het natuurlijk best gewoon goed kan gaan."

Ook geven respondenten aan dat naarmate ze de partner van de dochter of zoon leren kennen, de houding positiever kan worden.

Erg interessant is dat de reactie van de familie op een eventueel interetnisch huwelijk vaak hetzelfde zal zijn als de bezwaren van de respondent. Respondenten die stellen vooral naar het individu te kijken, geven vaak als antwoord op de vraag hoe de familie zal reageren op een interetnisch huwelijk ook aan dat de familie zal kijken naar het individu. Wanneer de respondent bezwaren heeft zal de familie vaak ook bezwaren hebben, blijkt uit de antwoorden van de respondenten. Respondenten denken dus vaak hetzelfde als hun familieleden. Aangenomen kan worden dat familie dus een rol speelt bij het socialisatieproces, waarbij zij invloed hebben op de ontwikkeling van een attitude tegenover een andere etnische groep.

4.2 Etnische hiërarchie

Wanneer er gekeken wordt hoe de verschillende etnische groepen geëvalueerd worden door de respondenten, kan geconcludeerd worden dat Marokkanen onderaan de etnische hiërarchie staan. Door respondenten wordt gesteld dat Marokkanen meer problemen veroorzaken dan andere etnische groepen en dat zij zich minder goed aanpassen aan de Nederlandse samenleving. Zo geven drie respondenten aan overlast te hebben van Marokkaanse hangjongeren. Na de Marokkanen worden Turken het meest negatief geëvalueerd. Wanneer ze worden vergeleken met de Marokkaanse groep blijkt dat respondenten veelal vinden dat Turken harder werken, beter geïntegreerd zijn en vaak prettigere en modernere mensen zijn dan Marokkanen.

Ondanks dat Turken beter geëvalueerd worden dan Marokkanen, worden deze twee etnische groepen veelal over één kam geschoren. Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan een negatief denkbeeld over de Turkse en Marokkaanse cultuur te hebben. Opvallend is dat veel respondenten aangeven het negatief te vinden als een Turkse of Marokkaanse schoonzoon of schoondochter zich nog sterk vasthoudt aan de traditionele levenswijze. Onder deze traditionele levenswijze verstaan respondenten vooral de ervaren ongelijke man- vrouwverhoudingen binnen deze cultuur. Zo wordt er gesteld dat vrouwen onderdanig moeten zijn in de Turkse en Marokkaanse cultuur. Respondenten ervaren hierdoor dat vrouwen weinig vrijheid hebben, ook om de ongelijke verhoudingen te veranderen. Een respondent stelt:

“Je ziet dat een Turkse man dominanter is dan een Nederlandse man. De Nederlandse vrouw zal zich meer moeten aanpassen in die Turkse cultuur op het gebied van rollenpatroon en medezeggenschap.”

Bij het al dan niet afkeuren van een allochtone schoonzoon of schoondochter lijken dus familiewaarden een belangrijke rol te spelen, waarbij het vooral gaat om de ervaren ongelijke man- vrouwverhouding en de daarbij behorende beperking van vrijheid voor vrouwen. Wel hebben respondenten hierbij vaak een mate van zelfreflectie, waardoor zij kunnen relativiseren. Zo stellen zij vaak dat hun bezwaar gebaseerd is op een vooroordeel over de Turkse en Marokkaanse cultuur.

Benoemingswaardig is dat respondenten enkel de ongelijke man- vrouwverhouding en de daarbij behorende beperkte vrijheden voor de vrouw benadrukken als bezwaarlijk. Maar twee respondenten geven aan dat er moeilijkheden kunnen ontstaan bij het opvoeden van kinderen bij een interetnisch huwelijk. Het lijkt er dus op dat een mogelijke botsing bij het opvoeden van kinderen binnen een interetnisch huwelijk geen grote rol lijkt te spelen bij de bezwaren.

Daarnaast is het opvallend dat veel respondenten de Turkse en Marokkaanse cultuur koppelen aan de islam. Respondenten zeggen het negatief te vinden als Turken en Marokkanen zich nog erg vasthouden aan de islam en koppelen dezelfde normen en waarden aan de Turkse en Marokkaanse cultuur, als aan de islam. Een aantal respondenten geeft aan dat zij de zogenaamde traditionele levenswijze extreem vinden en niet vinden passen bij de Nederlandse normen en waarden.

Over Antillianen en Surinamers zijn de respondenten beduidend positiever. Zo wordt er door veertien respondenten aangegeven dat zij minder bezwaar zouden hebben wanneer het kind thuiskomt met een Antilliaan of Surinamer, dan met een Turk of Marokkaan. Zo vinden een aanzienlijk aantal respondenten dat Antillianen en Surinamers een betere levenshouding hebben dan Marokkanen en Turken. Een respondent stelt dat Surinamers en Antillianen altijd heel relaxed zijn en dat ze een betere mentaliteit hebben dan Turken en Marokkanen. Daarnaast wordt aangegeven dat Antillianen en Surinamers minder cultuurverschillen hebben met Nederland dan Turken en Marokkanen. Zo stellen twee

respondenten dat dit komt doordat de Antillen en Suriname vroeger koloniën waren van Nederland. Over Antillianen en Surinamers zegt een respondent het volgende:

“Ja, die hier geboren zijn en die ik ken, vind ik beter aansluiten bij de Nederlandse mensen door, ja ze spreken al Nederlands, sommige denken anders, maar over het algemeen denk ik, die ik ken dan- er zullen ook wel anderen rondhuppelen- dat die zich toch beter aanpassen.”

Er worden echter niet alleen positieve dingen gezegd over Antillianen en Surinamers. Negatieve kenmerken worden vooral over Antillianen genoemd. De Antilliaanse cultuur wordt door respondenten als agressief ervaren. Bij een klein aantal respondenten bestaat het beeld dat Antilliaanse mannen meerdere vrouwen hebben en zij hun vrouwen met de kinderen achterlaten. Dit beeld komt ook naar voren in uitspraken over de Surinaamse cultuur, maar respondenten hebben dit beeld over Surinamers wel in mindere mate. Geconcludeerd kan daarom worden dat Surinamers het meest positief worden geëvalueerd.

Zoals eerder is gesteld geven veel respondenten aan veelal naar het individu te kijken en geen onderscheid te maken in etnische groepen. Meer dan de helft van de respondenten stelt tijdens het interview dat de etniciteit van iemand geen invloed heeft op de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk. Zo stelt een respondent dat je goede en slechte mensen hebt in elke cultuur. Dit wil echter niet zeggen dat deze respondenten altijd consistent zijn in hun antwoorden en dat het resultaat in strijd is met de etnische hiërarchie. Veel mensen die stellen dat het om het individu gaat, hebben toch bezwaren tegen voornamelijk Turken en/of Marokkanen. Bovendien hebben zij ook andere bezwaren tegen Turken en Marokkanen, dan tegen Antillianen en Surinamers. Zoals eerder gezegd worden vooral Antillianen en in mindere mate Surinamers als agressief bestempeld, terwijl dit over Turken en Marokkanen nauwelijks gezegd wordt. Daarnaast bestaat er vooral over Antillianen en in kleine mate over Surinamers een beeld dat de mannen hun vrouw en kinderen in de steek laten, terwijl dit over Turken en Marokkanen niet gezegd wordt. Bij Turken en Marokkanen hebben respondenten vooral bezwaar tegen de ervaren traditionele levenswijze en de normen en waarden die zij daaraan koppelen. Dit wordt over Antillianen en Surinamers niet gezegd.

4.3 Cultuurverschillen

Wanneer er gekeken wordt naar de bezwaren tegenover het interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter is vaak de reactie dat cultuurverschillen moeilijkheden kunnen veroorzaken. Respondenten zijn vaak huiverig. Door 39 respondenten wordt gezegd dat cultuurverschillen kunnen botsen. Dit betekent niet dat het cultuurverschil door elke respondent gezien wordt als onontkoombaar en als reden om een interetnisch huwelijk niet te accepteren. Het wordt gezien als een hindernis.

Uit het onderzoek komt naar voren dat veel respondenten aangeven dat zij meer bezwaren hebben tegen een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter wanneer het om een partner gaat met een niet-westerse achtergrond. Zo vertelt een respondent over zijn relatie met een Poolse vrouw:

“De Poolse en Nederlandse cultuur verschilt wel, maar het blijft toch een Westerse cultuur min of meer. Dat is misschien toch wel anders als je met iemand uit het Midden-Oosten, of met iemand uit Suriname gaat. Suriname is natuurlijk ook ergens wel Nederlands, maar qua beleving is het toch ook weer een hele andere wereld denk ik. Dus het kost waarschijnlijk aardig wat moeite om dat op elkaar aan te sluiten.”

Respondenten vinden het belangrijk dat een persoon goed geïntegreerd is in de Nederlandse samenleving. Zo stelt een respondent:

“Als ze helemaal niet geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving. Ik neem altijd de ouders van mijn vrouw als voorbeeld. Die spreken vloeiend Nederlands, die zijn helemaal vernederlandst, die hebben zich gewoon wel helemaal aangepast aan de Nederlandse mentaliteit. Dat is ook zo’n woord, maar aan de Nederlandse samenleving. En niet dat je blijft hangen in het oude Turkse...Marokkaanse.”

Hieruit blijkt dat respondenten vooral iemand willen die zich goed heeft aangepast aan de Nederlandse normen en waarden en dus eigenlijk ‘vernederlandst’ is. Het sterk vasthouden aan de eigen cultuur stuit dan ook op veel bezwaar.

Opvallend is dat de sociaaleconomische status van andere etnische groepen nauwelijks ter sprake komt. De respondenten gaan vooral in op culturele verschillen en niet op

sociaaleconomische verschillen. Er zijn maar drie respondenten die zeggen het belangrijk te vinden dat de partner werk heeft. Verwacht werd dat meer respondenten dit zouden noemen, omdat zij een goede financiële positie van de schoonzoon of schoondochter belangrijk zouden achten, zodat er meer garantie is voor een zekere toekomst van het eigen kind. Uit dit onderzoek komt niet naar voren dat een goede financiële positie van de schoonzoon of schoondochter meeweegt in de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk, maar dat respondenten vooral stuiten op de ervaren cultuurverschillen.

Ten slotte worden ook positieve kanten aan het cultuurverschil gezien door de respondenten. Dat je ook kunt leren van een andere cultuur wordt hierbij het meest genoemd. Hierbij wordt vooral genoemd dat Nederlanders kunnen leren van de gastvrijheid in andere culturen. Ook noemen respondenten dat cultuurverschillen soms kleiner worden, dat je open moet staan voor andere culturen en elkaar moet respecteren. Zo wordt er gezegd dat niet alleen de buitenlandse partner zich moet aanpassen aan Nederland, maar dat de Nederlandse partner zich ook deels moet aanpassen aan de normen en waarden van de andere etnische groep. Het cultuurverschil kan volgens respondenten dus zowel positieve als negatieve kanten hebben. Hieruit blijkt wederom dat respondenten genuanceerd denken, al overheerst het beeld dat cultuurverschillen vooral negatieve gevolgen zullen hebben.

4.4 Religie

Religie speelt op verschillende manieren een rol in het onderzoek. Ten eerste wordt er ingegaan op de mate waarin respondenten religieus zijn en hoe zij dit uiten. Daarnaast wordt er ingegaan op de relatie tussen de mate van religiositeit van de respondent en de houding tegenover de islam.

Kijkend naar de mate waarin religie bij respondenten een belangrijke plaats in het leven inneemt, blijkt dat een kwart van de respondenten sterk religieus is. Het gaat hier dan vooral om een Christelijk religieuze overtuiging. Sterk religieuze respondenten proberen meestal hun kinderen ook religieus op te voeden, waarbij zij vooral de ervaren normen en waarden van deze religie proberen over te brengen. Opvallend is wel dat verreweg de meeste mensen die sterk religieus zijn het de eigen keuze van hun kinderen vinden of zij later nog veel met het geloof bezig willen zijn. Religie lijkt dus voor velen geen dwingende of absolute factor. Zowel sterk religieuze respondenten als respondenten waarbij religie maar een kleine rol in

het leven speelt, geven aan dat zij het geloof via hun opvoeding hebben meegekregen. Respondenten waarbij religie een kleine rol speelt, richten zich vooral op de basisbeginselen van de religie. Zo stelt een respondent dat de normen en waarden die aan de christelijke religie gekoppeld zijn nog wel te willen naleven, maar verder niet in God te geloven. Vaak gaat het dan om het naleven van de tien geboden. Daarnaast is opvallend dat bijna alle respondenten, zowel religieus als niet-religieus, hun kinderen wat mee willen geven van het geloof. Hierbij kan het gaan om het begrip van wat de christelijke feestdagen inhouden, tot het respect hebben voor alle religies en andersdenkenden. Ook hebben negen respondenten een eigen levensbeschouwing, welke niet traditioneel christelijk is. De meesten kunnen hier niet echt een naam aan geven, maar het gaat hier om een bepaalde levenshouding en een eigen visie op het leven. Zo zegt een respondent:

“En dan kom ik op mijn eigen specifieke beschouwing en mijn beschouwing is gewoon van respect voor elkaar en alles wat leeft en beweegt.”

Van de mensen waarbij religie geen enkele rol in het leven speelt zien er een aantal ook erg negatieve dingen aan religie, zoals de veroorzaker van geweld en oorlogen in de wereld.

Er zou een verband kunnen bestaan tussen de mate waarin respondenten zelf religieus zijn en de mate waarin respondenten de islamitische geloofsovertuiging afkeuren. Wanneer er gekeken wordt naar dit verband blijkt dat vier van de circa vijftien sterk gelovige respondenten aangeven dat de islam botst met het christendom. De botsing met de islam wordt niet veel sterker ervaren door deze respondenten dan door andere respondenten, maar bij deze respondenten is er een duidelijk verband tussen bezwaren tegen de islam en het christendom. De andere sterk gelovigen zien vaak ook negatieve kanten aan de islam, maar zeggen niet dat dit komt door hun eigen religie. Er bestaat dus een patroon tussen de mate waarin respondenten religieus zijn en de mate waarin respondenten de islam negatief beoordelen, maar het geldt niet voor iedere sterk religieuze respondent.

Wanneer er naar de islam wordt gekeken blijkt dat zowel religieuze als niet religieuze respondenten een negatief denkbeeld over deze religie hebben, welke ook veelal in verband wordt gebracht met de Turkse en Marokkaanse cultuur. Zowel religieuze als niet religieuze respondenten binden dezelfde normen en waarden aan de islam. De negatieve kanten van de islam zijn volgens veel respondenten de ongelijke man- vrouwverhoudingen, met de

daarbij behorende beperkte vrijheden van vooral de vrouw. Ook stuit het moeten dragen van hoofddoekjes of eventueel een burka op bezwaar. Er bestaat dan ook een verband tussen de mate waarin een buitenlandse partner zich vasthoudt aan de ervaren islamitische normen en waarden en de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk. Hoe meer iemand zich vasthoudt aan de islamitische normen, waarden en regels, hoe meer bezwaar er zal zijn tegen deze persoon.

4.5 Beïnvloeding door de media

Uit het analyseren van de data blijkt dat de media een invloed heeft op de beeldvorming van respondenten over andere etnische groepen. Respondenten geven aan dat zij door negatieve berichtgeving in kranten en op TV een meer negatief beeld krijgen van andere etnische groepen. Dit blijkt ook uit de volgende uitspraak van een respondent, die een erg negatief beeld heeft over Marokkanen:

“Ja, als je dochter met een Marokkaan gaat trouwen zie je haar nooit meer terug, als je de media moet geloven. Bij Turken, Surinamers en Antillianen heb ik minder bedenkingen.”

Over de islam horen respondenten veel negatieve verhalen in de media, wat hun beeldvorming over deze religie en over overwegend islamitische groepen beïnvloed. Respondenten stellen dat ze door negatieve verhalen in de media een negatief beeld hebben van de islam. Zo stelt een respondent bang te zijn voor een aanslag, omdat ze dit vaak hoort en hierdoor huiverig is voor islamitische culturen. Een andere respondent wordt ook duidelijk beïnvloed door negatieve berichtgeving in de media:

“Alle ervaringen die je hebt meegekregen uit de media. Je moet ze niet allemaal over een kam scheren, maar je hoort het toch wel vaak. Vanmorgen was er weer een stukje over eerwraak op de radio, dan denk ik ik vind toch rare dingen in dat geloof. Wat er dus wel in zit en ik denk dat dat best wel op bepaalde momenten naar boven kan komen.”

Ook kan de media ook een rol spelen in de bezwaren tegen een interetnisch huwelijk wanneer een persoon geen contact heeft met andere etnische groepen. Circa zes respondenten stellen dat ze geen ervaring hebben met andere etnische groepen en dat ze daardoor toegeven vooroordelen te hebben, vooral door invloed van negatieve verhalen van

anderen en door negatieve berichtgeving in de media. Een respondent die niet veel contact heeft met andere etnische groepen geeft zijn mening over de invloed van contact:

“Hier in Nijverdal zijn niet zo veel Turken, Marokkanen, Surinamer of Antillianen. In de praktijk hebben wij daar niet zoveel van doen. Als er iets op de tv is, dan kan ik daar gemakkelijk commentaar op geven, maar wanneer ik daar zelf bij betrokken raak, dan wordt het een heel ander verhaal.”

4.6 Contact

Contact met andere etnische groepen heeft op verschillende manieren invloed op de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk van het eigen kind. Het gaat hierbij om de mate van contact, de aard van het contact en of het contact positief, dan wel negatief is.

Uit het onderzoek komt naar voren dat bij achttien respondenten positief contact met een andere etnische groep een positieve invloed heeft gehad op het denkbeeld over deze groep, iets wat in overeenstemming is met de contacttheorie van Allport (1954). Zo stelt de volgende respondent dat haar contact met andere etnische groepen ervoor gezorgd heeft dat zij geen bezwaren heeft tegenover een interetnisch huwelijk:

Interviewer: “En u had al zo veel ervaring met andere culturen.”

Respondent: “Ja, ik denk dat dat een hele grote reden is waarom ik er zo gemakkelijk over denk.”

Daarnaast geven respondenten aan dat door contact met andere etnische groepen zichtbaar is geworden dat er ook leuke en goede mensen zijn met een andere etniciteit, wat bij sommigen het oordeel heeft genuanceerd. Het is echter wel zo dat respondenten ondanks positief contact nog bezwaren hebben tegen een interetnisch huwelijk van het eigen kind, waardoor het lijkt dat positief contact niet allesbepalend is.

Contact kan ook de bezwaren tegen een interetnisch huwelijk versterken. Maar liefst achttien respondenten geven aan in meer of mindere mate een negatieve ervaring te hebben gehad met iemand van een andere etnische groep. Een vrouw die zelf in een buurt woont waar ook veel Marokkanen wonen zegt het volgende:

“Je komt precies op het goede moment. Dan moet je net bij mij komen. Ik woon midden tussen de Marokkanen, maar ik heb er echt een hekel aan gekregen, neem me niet kwalijk.”

Deze respondent heeft wel positieve ervaringen met Turken en zou daarom minder bezwaren hebben als haar zoon of dochter met een Turk zou gaan trouwen. Zowel een negatieve ervaring als een positieve ervaring lijken dus invloed te kunnen hebben op de bezwaren tegenover het interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter. Ook geven een aantal respondenten aan dat door het contact met leden van een andere etnische groep ze hebben gezien dat er toch duidelijk cultuurverschillen zijn die moeilijkheden kunnen geven. Zo is er een respondent die Turkse kennissen heeft, maar juist daardoor duidelijk cultuurverschillen ziet:

“Maar het is toch een verschil als wij op visite komen. Dan zitten we met elkaar in de voorkamer. Gaat iemand alleen op bezoek dan zitten zijn vrouw en dochter altijd achter in de kamer. Dus dan proef je toch nog weer dat verschil.”

Indien respondenten geen contact hebben met andere etnische groepen, geven zij vaak aan hun mening over andere etnische groepen te baseren op vooroordelen. Deze vooroordelen worden zoals eerder genoemd, veelal versterkt door berichtgeving in de media, waardoor het de bezwaren tegen een interetnisch huwelijk kan beïnvloeden.

Daarnaast lijkt de mate waarin mensen bezwaar hebben tegen het interetnisch huwelijk te kunnen verschillen tussen respondenten die veel, dan wel weinig contact hebben met andere etnische groepen. Wanneer respondenten veel negatieve ervaringen hebben, worden ze vaak negatiever tegen het interetnisch huwelijk dan respondenten die weinig negatieve ervaringen hebben met andere etnische groepen. Respondenten die aangeven altijd al positief contact te hebben gehad met andere etnische groepen, zijn ook beduidend positiever dan mensen die in mindere mate positief contact hebben gehad met andere etnische groepen.

Het al dan niet hebben van een buitenlandse partner kan daarnaast invloed hebben op de bezwaren. In totaal hebben 21 respondenten een buitenlandse partner. Respondenten die aangeven een buitenlandse partner te hebben geven ook vaak aan dat ze daardoor positiever gekleurd zijn. Het geeft een bredere kijk en ze zien in dat je van elkaar kunt leren.

Ook is het interessant dat iets minder dan de helft van de mensen die een buitenlandse partner heeft, aangeeft dat ze vroeger al positiever gekleurd waren en daardoor al meer open stonden voor een buitenlandse partner. Deze respondenten geven aan dat de eigen buitenlandse partner geen invloed heeft op de bezwaren, juist omdat ze vroeger al genuanceerder dachten over andere etnische groepen. Daarnaast geven zes respondenten die een buitenlandse partner hebben aan dat de eigen partner geen verschil maakt in de bezwaren, omdat zij een partner hebben die helemaal is vernederlandst en zich goed heeft aangepast aan de Nederlandse normen en waarden. Deze respondenten stellen tevens dat hun partner ook uit een West-Europees land komt, waardoor er weinig te merken is van een cultuurverschil. Zo stelt een respondent die zelf met een Duitse vrouw getrouwd is:

“Nou kijk, ja, ik vind dat cultuurverschillen tussen Duitsers en Nederlanders niet zo groot zijn, dus ehm,..als ik nou met een Nederlandse getrouwd was zou ik er denk ik exact zo over denken..Dat maakt geen verschil.”

De aard van de bezwaren is anders van de respondenten die wel een buitenlandse partner hebben en de respondenten die geen buitenlandse partner hebben. Mensen die een buitenlandse partner hebben staan over het algemeen positiever tegenover een interetnisch huwelijk van de eigen zoon of dochter, maar zien ook minder problemen tussen de cultuurverschillen. Er wordt door mensen met een buitenlandse partner wel aangegeven dat cultuurverschillen kunnen botsen, maar het wordt minder vaak als zeer bezwaarlijk of onoplosbaar gezien. Respondenten met een buitenlandse partner sluiten dus niet de ogen voor mogelijke problemen, maar overdrijven ze niet.

Ten slotte is uit het onderzoek gebleken dat contact niet altijd groepsoverstijgend hoeft te zijn. Wanneer iemand een beter denkbeeld heeft over een etnische groep door positief contact, hoeft dit niet te betekenen dat diegene daardoor ook een beter denkbeeld heeft over andere etnische groepen. Hetzelfde geldt voor negatief contact. Zo heeft een aantal respondenten negatieve ervaringen met Turken en Marokkanen. Uit het onderzoek blijkt dan niet dat zij daardoor ook een negatiever denkbeeld over Surinamers of Antillianen hebben. Ook het gegeven dat mensen met een interetnische partner niet altijd positiever staan tegenover een interetnisch huwelijk van de zoon of dochter kan erop wijzen dat contact met iemand van een andere etnische groep niet altijd groepsoverstijgend hoeft te zijn. Respondenten die een partner hebben uit een West-Europees land staan vaak niet

meer positief tegenover een allochtone schoonzoon of schoondochter uit een niet-westers land.

4.7 Sekse

Wanneer er naar de factor sekse wordt gekeken is te zien dat er een redelijk gelijke verdeling is tussen mannen en vrouwen. Er zijn 28 vrouwen ondervraagd en 25 mannen. Wat zeer opvallend is aan de aard van de bezwaren is dat maar liefst negentien vrouwen bezwaren hebben tegen de in hun ogen ongelijke man- vrouwverhouding binnen de islam en de Turkse en Marokkaanse cultuur, terwijl maar negen mannen dit als bezwaarlijk noemen. Er is dus een verschil in de aard van de bezwaren tussen mannen en vrouwen. Deze ongelijke man- vrouwverhouding kenmerkt zich volgens respondenten vooral door de ongelijke rolverdeling en de beperkte vrijheden van de vrouw. Daarnaast wordt ook het moeten dragen van een hoofddoek of eventueel een burka als bezwaarlijk genoemd. Meer vrouwen dan mannen zien dit dus als bezwaarlijk en het blijkt dan ook dat vrouwen wat vaker bezwaren hebben tegen Turken en Marokkanen, dan mannen. Vrouwen hebben niet aanzienlijk meer bezwaar tegen Turken en Marokkanen dan mannen, maar het verschil is wel aanwezig. Verwacht kan worden dat dit vooral komt door het eerder genoemde verschil in de aard van bezwaren, namelijk dat vrouwen meer bezwaar hebben tegen een ervaren ongelijke man- vrouwverhouding binnen de overwegend islamitische groepen dan mannen.

Geconcludeerd kan worden dat er meer bezwaar is tegen een interetnisch huwelijk van de dochter dan van de zoon. Geen enkele respondent heeft meer bezwaren tegen een eventuele buitenlandse partner van de zoon dan van de dochter. Een redelijk aantal respondenten ziet geen verschil tussen een interetnisch huwelijk van de zoon of dochter, maar meer dan de helft van de respondenten heeft meer bezwaren tegenover een interetnisch huwelijk van dochter. Zo zegt een vrouwelijke respondent:

“Ik denk dat meisjes kwetsbaarder zijn. Ik denk dat dat toch wel verschil zou maken. Want als ik voor me zelf kijk...je hoort toch rare dingen in het nieuws wat er met meisjes gebeurt. Met jongens gebeuren natuurlijk ook wel dingen maar ik heb wel eens dat ik denk in wat voor wereld komt die kleine meid terecht. Ja. Ik denk dat dat wel verschil zou maken als het een jongen zou zijn.”

Respondenten geven veelal aan dat meisjes kwetsbaarder zijn, vooral door het eerdergenoemde beeld rond de ongelijke man- vrouwverhouding. Dit beeld bestaat vooral over Turken en Marokkanen. Een enkele keer wordt over Antilliaanse en Surinaamse mannen gezegd dat ervaren wordt dat meisjes onderdanig aan deze mannen moeten zijn. Het bezwaar tegen een interetnisch huwelijk van de dochter is dus duidelijk groter dan het bezwaar tegen een interetnisch huwelijk van de zoon. Ook kan geconcludeerd worden dat mannen vaker beschermend zijn naar hun dochter toe dan vrouwen. Zo stelt een mannelijke respondent:

'Ja.. Omdat hij een man is en mijn dochter mijn kleine meisje, ja. Ik zou sowieso denk ik slikken in het begin als ze met een vriendje thuis komen.'

Toch is het niet zo dat mannen meer bezwaren hebben tegenover een interetnisch van de dochter dan vrouwen. Dertien mannen hebben meer bezwaar als hun dochter trouwt met een buitenlandse partner, tegenover zestien vrouwen.

Hoofdstuk 5 Conclusies en discussie

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste en meest opvallende resultaten uit het onderzoek beredeneerd. Allereerst wordt de probleemstelling herhaald, zodat duidelijk wordt welke onderzoeksvragen beantwoord zullen worden en welke doelstelling er is gesteld. Vervolgens worden per onderzoeksvraag de belangrijkste resultaten besproken en wordt er tevens een terugkoppeling gemaakt naar de literatuurverkenning. Ten slotte worden in paragraaf 5.7 de sterke en zwakke punten van het onderzoek besproken en worden er suggesties voor vervolgonderzoek gedaan.

5.1 Probleemstelling

Doelstelling

Het doel van het onderzoek is de betekenis te achterhalen die de geïnterviewden geven voor het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter. Hiermee wordt getracht de lacunes in de bestaande theoretische kennis over de sociale afstand op te vullen.

Hoofdvraag

De doelstelling mondt uit in de volgende hoofdvraag:

- Welke betekenis geven mensen aan het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?

Om aan de doelstelling te kunnen voldoen en de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende vraagstellingen geformuleerd.

Vraagstellingen

- Welke legitimeringen geven mensen voor het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?
- Op welke manier is de etnische hiërarchie terug te zien in deze betekenisgeving en legitimering?
- Welke verklaringen zijn er te vinden voor het legitimeren van het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?

- Op welke manier speelt contact met andere etnische groepen een rol in de legitimeringen voor het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?
- Op welke manier speelt sekse een rol in de legitimeringen voor het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?
- Op welke manier speelt religie een rol in de legitimering voor het al dan niet hebben van bezwaren tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter?

Om antwoord te krijgen op de vraagstellingen is er gekeken naar secundaire data, wat is verzameld in eerder onderzoek. Deze secundaire data bestaat uit 52 diepte-interviews, waarbij er gevraagd is naar het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter. De interviews zijn geanalyseerd met behulp van het computerprogramma maxqda2007. Om een zo compleet en gestructureerd mogelijk beeld te krijgen zijn de interviews in drie stappen gecodeerd. Allereerst zijn de interviews open gecodeerd, vervolgens zijn de interviews axiaal gecodeerd en ten slotte zijn ze selectief gecodeerd. Daarnaast is er veel gebruik gemaakt van memo's, om de betrouwbaarheid te waarborgen. In de onderstaande conclusies komt dit terug, omdat er een terugkoppeling gemaakt wordt naar de theoretische verkenning en omdat de conclusies gebaseerd zijn op de percepties van de respondent.

5.2 Bezwaren tegen een interetnisch huwelijk

De deelvraag over welke legitimeringen mensen geven voor het al dan niet bezwaar hebben tegen een allochtone schoonzoon of schoondochter en de deelvraag over de verklaringen voor deze legitimeringen zijn samengevoegd. Zo worden de redenen voor de sociale afstand die mensen houden tot andere etnische groepen in deze paragraaf beschreven en verklaard.

Uit de resultaten van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat bijna alle respondenten bezwaren hebben tegen een interetnisch huwelijk van de zoon of dochter. Een enkeling heeft geen bezwaren en daarnaast zijn twee respondenten louter negatief. Het overgrote deel van de respondenten heeft dus bezwaren, maar weet deze ook te nuanceren. Zij geven aan dat hun bezwaren ook afhangen van specifieke omstandigheden, de individuele kenmerken van de betreffende partner en de wensen van het kind. Daarnaast is gebleken dat respondenten in de enquête positiever waren over het interetnisch huwelijk dan in het diepte-interview. Het gaat hierbij om de respondenten die in de enquête weinig tot geen

bezwaren hebben, maar in het interview dus negatiever zijn. De respondenten die in de enquête al negatief waren blijven dit ook in het interview. Een diepte-interview lijkt dus niet alleen beter in staat om nuances en verschillende invalshoeken te signaleren, maar ook om nauwkeuriger bezwaren te achterhalen. Respondenten die in de enquête positiever waren dan in het diepte-interview hebben geen andere bezwaren tegen het interetnisch huwelijk dan respondenten die zowel in de enquête, als in het diepte-interview aangaven veel bezwaren te hebben.

De meest belangrijke legitimering om de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk te kunnen onderbouwen, is dat cultuurverschillen in de ogen van respondenten kunnen botsen. Hierbij gaat het er vooral om dat normen en waarden tussen de Nederlandse cultuur en andere culturen kunnen botsen. Vooral een niet-westerse cultuur wordt als moeizaam ervaren, omdat hier de ervaren cultuurverschillen het grootst mee zijn. Met een niet-westerse cultuur wordt er vooral gedoeld op de cultuur van de twee etnische groepen uit de overwegend islamitische landen, namelijk Turken en Marokkanen. Respondenten geven als legitimering voor de verantwoording van hun bezwaren, dat zij vooral bezwaren hebben wanneer een Turk of Marokkaan zich erg vasthoudt aan de traditionele normen en waarden van hun cultuur. Met de traditionele normen en waarden van de cultuur wordt er vooral gedoeld op een ongelijke man- vrouwverhouding. Respondenten doelen hiermee vooral op het beeld dat vrouwen onderdrukt worden en dat zij ervaren dat vrouwen weinig vrijheden hebben. De Turkse en Marokkaanse cultuur worden daarnaast veelal gekoppeld aan de islam. Respondenten zeggen het negatief te vinden als Turken en Marokkanen zich nog erg vasthouden aan een fundamentalistische islam en koppelen dezelfde normen en waarden aan de Turkse en Marokkaanse cultuur als aan de islam. Hierbij geven respondenten ook aan bezwaren te hebben tegen Turken en Marokkanen, omdat ze bang zijn voor een extreem conservatief gedachtegoed van de islam.

Naast de ervaren cultuurverschillen geven respondenten ook aan dat zij de mening van hun kinderen zeer belangrijk vinden. Respondenten geven aan dat een interetnisch huwelijk vooral de eigen keuze is van het kind, dat het geluk van het kind voorop staat en wanneer het echte liefde is, ze geen bezwaar zullen hebben. Deze mening delen zowel respondenten die weinig bezwaren hebben tegen het interetnisch huwelijk, als respondenten die veel bezwaren hebben. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de bezwaren niet alles bepalend zijn, maar mensen ook genuanceerd over het interetnisch huwelijk denken. Bovendien kan

hieruit geconcludeerd worden dat respondenten het geluk en de keuzevrijheid van het kind een zeer belangrijke factor vinden die zij mee zullen nemen in hun standpunten over het interetnisch huwelijk.

Er wordt door veel respondenten gesteld dat zij zullen kijken naar de individuele kenmerken van de betreffende partner en ze daarom geen bezwaren zullen hebben wanneer de buitenlandse partner van de zoon of dochter goed geïntegreerd is. Hiermee bedoelen respondenten vooral dat een persoon zich aangepast moet hebben aan de Nederlandse cultuur en de daarbij behorende normen en waarden. Door respondenten wordt echter niet duidelijk gemaakt wat zij verstaan onder aanpassing, behalve dat respondenten het belangrijk vinden dat een persoon de Nederlandse taal goed beheerst. Respondenten stellen dus geen bezwaren te hebben, mits iemand zich aangepast heeft en er dus weinig cultuurverschillen zijn. Respondenten willen hun bezwaren duidelijk milder maken met dit argument, omdat zij tegelijkertijd hiermee aangeven wel degelijk een bezwaar te hebben tegen iemand met andere culturele kenmerken. Ten eerste lijkt het er dus op dat respondenten genuanceerd kunnen denken en naar de individuele kenmerken van een persoon kunnen kijken, maar tegelijkertijd lijkt het erop dat respondenten niet discriminerend over willen komen en een sociaal wenselijk antwoord geven. Respondenten kunnen zich dus genuanceerder uiten in een diepte-interview dan in een enquête, maar zich tegelijkertijd ook minder anoniem voelen, waardoor zij eerder geneigd zijn sociaal-wenselijke antwoorden te geven ('t Hart et al., 2006).

Naast het belang van de individuele kenmerken geven respondenten ook aan dat je kunt leren van een andere cultuur en je ook respect moet hebben voor andere culturen. Zo geven respondenten aan dat Nederlanders kunnen leren van de gastvrijheid in andere culturen. Er kan echter gesteld worden dat het bij de positieve punten van een cultuurverschil over minder essentiële zaken gaat, maar meer over praktische gebruiken, zoals het beeld dat er in andere culturen goed gekookt wordt. Bij de negatieve punten van het cultuurverschil gaat het vooral om fundamentele zaken, als botsende cultuurverschillen en botsende normen en waarden. Dit duidt er op dat respondenten vaak subtiele vooroordelen hebben. Subtiele vooroordelen zijn niet direct zichtbaar, maar een diepte-interview is een goede manier om deze te achterhalen (Pettigrew & Meertens, 1995). Geconcludeerd kan dus worden dat de bezwaren vaak de overhand hebben.

Uit de antwoorden van de respondenten kan afgeleid worden dat culturele, dan wel symbolische dreiging belangrijke oorzaken voor de bezwaren zijn, welke sterk samenhangen met het botsen van familiewaarden. Respondenten voelen een culturele dreiging, omdat zij een culturele competitie voelen over normen en waarden. Symbolische dreiging wordt gevoeld, omdat respondenten een verschil voelen in moraal. Vooral de ervaren ongelijke man –vrouwverhouding en het daarbij behorende gebrek aan vrijheid van voornamelijk de vrouwen binnen de overwegend islamitische groepen, stroken volgens respondenten niet met de Nederlandse normen en waarden. Doordat respondenten vinden dat de ervaren ongelijke man- vrouwverhouding niet strookt met het Nederlandse moraal van gelijkheid voelen zij een symbolische dreiging. De dreiging is cultureel van aard, omdat er een confrontatie is met betrekking tot normen en waarden die heel centraal staan binnen de Nederlandse cultuur en die zelfs de Nederlandse cultuur kenmerken. Hierdoor voelen respondenten een culturele dreiging. Deze conclusie komt ook overeen met onderzoeken van Van den Oudenhoven (1998), Masso (2009) en Gijsberts & Phalet (2007). Geconcludeerd kan worden dat er een onverenigbaarheid is tussen de waarden die als Nederlands worden beschouwd, namelijk vrijheid en gelijkheid en de ervaren normen en waarden van de overwegend islamitische groepen, welke juist als hiërarchisch en beperkend worden gezien. Hierdoor voelen respondenten een sterke sociale afstand met betrekking tot Turken en Marokkanen. De confrontatie wordt met de Antilliaanse en Surinaamse groepen in mindere mate gevoeld, waardoor deze groepen ook positiever worden geëvalueerd. Dat de confronterende familiewaarden een grote rol spelen bij een negatieve evaluatie over deze etnische groepen blijkt ook uit onderzoek van Sniderman, et. al. (2003) en Phalet (2000). Interessant is om te kijken of familiewaarden juist in dit onderzoek een grote rol spelen, omdat een allochtone schoonzoon of -dochter binnen de familiekring komt, waardoor familiewaarden kunnen conflicteren. Familiewaarden spelen een rol met betrekking tot de ervaren ongelijke man- vrouwverhouding, maar een opmerkelijke conclusie uit dit onderzoek is dat de ongelijke ouder- kindverhouding nauwelijks invloed lijkt te hebben op de bezwaren tegen overwegend islamitische groepen. Uit onderzoeken van Sniderman et. al. (2003) en Phalet (2000) blijkt dat autochtone Nederlanders vinden dat in de Nederlandse cultuur ouders en kinderen op gelijke voet staan, terwijl zij in de islamitische cultuur onderdanigheid, onderschikking en het accepteren van ongelijkheid in de ouder-kind relatie centraal vinden staan. Juist in het intieme domein van een interetnisch huwelijk van het eigen kind kan verwacht worden dat dit een grote rol speelt, omdat door een interetnisch huwelijk de opvoeding van kinderen een centraal punt wordt dat tot conflicten kan leiden.

Het contact komt namelijk binnen de familiekring. De verwachting wordt echter niet door het onderzoek bevestigd. Respondenten voelen een culturele dreiging, omdat de ongelijke man- vrouwverhouding lijnrecht tegenover de Nederlandse normen en waarden staan, maar benoemen niet de ongelijke ouder- kindverhouding. Het lijkt dus dat respondenten dit niet belangrijk genoeg vinden. Zij geven uit zichzelf aan dat zij de ervaren ongelijke man- vrouwverhouding bezwaarlijk vinden, maar geven niet uit zichzelf aan bezwaren te hebben tegen een ervaren ongelijke ouder- kindverhouding. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een ervaren ongelijke man- vrouwverhouding in de ogen van respondenten direct effect kan hebben op het welzijn van het eigen kind, vooral wanneer het om de dochter gaat. Een ongelijke ouder- kindverhouding is een stap verder en komt mogelijk pas aan de orde wanneer het kind daadwerkelijk een interetnisch huwelijk aan is gegaan en kinderen krijgt.

Naast de ongelijke man- vrouwverhouding spelen familiewaarden ook op een andere manier een rol. Een interessante conclusie uit het onderzoek is dat de reactie van de familie op een eventueel interetnisch huwelijk vaak hetzelfde zal zijn als de bezwaren van de respondent. Respondenten die stellen vooral naar het individu te kijken, geven als antwoord op de vraag hoe de familie zal reageren op een interetnisch huwelijk, ook vaak aan dat de familie zal kijken naar het individu. Wanneer de respondent bezwaren heeft zal de familie vaak ook bezwaren hebben, aldus de respondenten. Het lijkt er dus op dat respondenten vaak hetzelfde denken als hun familieleden. Hieruit kan geconcludeerd worden dat familie een belangrijke rol speelt bij het socialisatieproces en de manier waarop respondenten denken over andere etnische groepen. Dit wordt ook genoemd in onderzoeken van Huijnk et al. (2010, in press) en Pels & Dieleman (2004). Tevens wordt de conclusie uit het onderzoek van Jaspers et al. (2008) dat opvoeding en de houding van de naaste familie een grote rol spelen bij de attitude die een persoon heeft tegenover een andere etnische groep, ondersteund door dit onderzoek. Respondenten lijken geen druk te voelen van hun familie. Wanneer de familie veel bezwaren zal hebben tegen het interetnisch huwelijk, voelen respondenten geen sociale druk van de familie om zelf ook meer bezwaren te uiten.

In de volgende alinea's wordt er dieper ingegaan op achterliggende theorieën. Er zijn een aantal verklaringen te vinden vanuit de literatuur voor de sociale afstand en de daarmee samenhangende ervaren dreiging die mensen voelen met betrekking tot andere etnische groepen. De realistische conflicttheorie geeft een verklaring, evenals de *integrated threat theory*. Daarnaast speelt de media ook een rol bij het versterken van de ervaren dreiging.

Een theorie welke verklaringen biedt voor de ervaren dreiging is de realistische conflicttheorie. Deze theorie stelt dat er competitie over economische belangen en politieke belangen kan zijn. Tevens kan er culturele competitie zijn over normen en waarden. Deze competitie kan leiden tot ethnocentrisme (Blumer, 1958 Coser; 1986; Schneider 2008). Uit het onderzoek kan geconcludeerd worden dat er vooral een culturele competitie wordt gevoeld door respondenten, over botsende normen en waarden. Juist doordat respondenten vinden dat de genoemde normen en waarden kunnen botsen, voelen zij competitie en een dreiging, waardoor zij bezwaren ontwikkelen. De competitie wordt vooral gevoeld met betrekking tot Turken en Marokkanen. Respondenten geven aan dat Marokkanen en Turken een andere levensstijl en mentaliteit hebben, die moeilijk verenigbaar zijn, wat overeen komt met onderzoek van Gijsberts (2005). Dit wordt over Antillianen en Surinamers in mindere mate gesteld. Uit onderzoek van Schneider (2008) blijkt dat Nederlanders de meeste etnische dreiging ervaren van niet-westerse etnische groepen, omdat deze groepen cultureel sterk verschillen van de Nederlandse cultuur. De conclusie van het onderzoek van Schneider (2008) is dus in lijn met het huidige onderzoek, namelijk dat de culturele dreiging groter wordt naarmate de etnische groep cultureel sterker verschilt van de eigen groep. Hierdoor worden de bezwaren sterker en willen mensen meer sociale afstand bewaren. Wanneer mensen het gevoel hebben dat er veel cultuurverschillen zijn tussen de eigen groep en de andere etnische groep, zullen zij eerder een sociale afstand bewaren dan wanneer zij deze cultuurverschillen minder sterk ervaren. Deze conclusie is tevens in lijn met de conclusies uit het onderzoek van Geuijen (1998).

Ten tweede komen de bevindingen overeen met de theorie die voortbouwt op de realistische conflicttheorie, namelijk de *integrated threat theory* (Stephan & Stephan, 1999). Deze theorie gaat er vanuit dat dreiging is in te delen in twee soorten, namelijk realistisch dreiging en symbolische dreiging. Realistische dreiging heeft direct effect op het bestaan van de eigen *ingroup*, door bijvoorbeeld dreiging voor de economische of politieke positie van de eigen groep. Symbolische dreiging heeft te maken met ervaren groepsverschillen in moraal, waarden, normen en attitudes. Het zijn bedreigingen voor het wereldbeeld van de *ingroup* (Chrysochoou, 2004). Deze twee soorten dreiging komen sterk overeen met de culturele en economische dreiging, welke centraal staan bij de realistische conflicttheorie. Uit het onderzoek komt dan ook duidelijk naar voren dat respondenten een symbolische dreiging ervaren, evenals een culturele dreiging. Zij ervaren verschillen in moralen en in culturele

waarden en normen, vooral met de overwegend islamitische groepen, namelijk Turken en Marokkanen. Zoals eerder gezegd ervaren respondenten vooral verschillen in denkbeelden over de verhouding tussen mannen en vrouwen en de vrijheden van de vrouw. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de conclusies uit het onderzoek overeen komen met de symbolische dreiging uit de *integrated threat theory* (Stephan & Stephan, 1999).

Opvallend is dat de sociaaleconomische status maar een zeer kleine rol lijkt te spelen in de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk en dus in de mate waarin mensen sociale afstand houden tot andere etnische groepen. Verwacht kan worden dat ouders willen dat kinderen trouwen met iemand met een gelijkwaardige of hogere sociaaleconomische status, omdat ouders op deze manier een meer zekere toekomst van hun kind tegemoet kunnen zien, op sociaaleconomisch terrein. Een enkele respondent noemt echter het belang van een goede baan van de partner van het kind, wat erop wijst dat de sociaaleconomische status maar een kleine invloed heeft. Deze conclusie geeft ook aan dat de verklaringen voor de sociale afstand vooral cultureel zijn in het intieme domein van een interetnisch huwelijk van het eigen kind. In de literatuur over de *integrated threat theory* en de realistische conflicttheorie is terug te vinden dat realistische, dan wel economische dreiging samenhangt met negatieve stereotypingen en negatieve houdingen tegenover andere etnische groepen op andere, minder intieme, sociale domeinen. Uit het onderzoek komt naar voren dat respondenten een culturele dreiging, dan wel symbolische dreiging voelen, maar steunt de theorie op dit intieme domein niet wanneer het gaat om economische, dan wel realistische dreiging.

Ten slotte wordt de sociale afstand beïnvloed door berichtgeving in de media. Uit het literatuuronderzoek bleek dat er sinds 2001 een ommekeer is gekomen in het politieke en maatschappelijke klimaat in Nederland, wat sterk invloed heeft gehad op de beeldvorming rond etnische groepen, vooral over Turken en Marokkanen (Verkuyten & Zambra, 2005; Strabac & Listhaug, 2007). Er is een beduidend negatievere beeldvorming over Turken en Marokkanen, dan over Antillianen en Surinamers. Ook uit dit onderzoek komt naar voren dat mensen beïnvloed worden door de beeldvorming die er bestaat. Respondenten stellen negatieve verhalen te lezen en te zien in de media, wat de ervaren culturele dreiging versterkt en dus ook de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk. Een negatieve beeldvorming heeft dus zeker invloed op de sociale afstand die mensen voelen. Dit bevestigt ook conclusies uit eerdere onderzoeken van Verkuyten & Zambra (2005) en Strabac & Listhaug (2007).

Naar aanleiding van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de conclusies overeen komen met de literatuur en theorie die er bestaat over culturele, dan wel symbolische dreiging, welke in de literatuurstudie zijn behandeld. Het onderzoek komt overeen met de realistische conflicttheorie, omdat culturele competitie een rol speelt. Ook de symbolische dreiging uit de *integrated threat theory* wordt door het onderzoek ondersteund. In de literatuur over de *integrated threat theory* en de realistische conflicttheorie is echter terug te vinden dat realistische, dan wel economische dreiging samenhangt met negatieve stereotypingen en negatieve houdingen tegenover andere etnische groepen op andere, minder intieme, sociale domeinen. In dit onderzoek, welke zich richt op een zeer intiem domein, komt dit niet naar voren. Daarnaast werd verwacht dat een ervaren ongelijke ouder-kindverhouding binnen overwegend islamitische culturen op bezwaren zou stuiten. Dit kwam uit het onderzoek niet naar voren. De literatuur over de beïnvloeding van de media komt wel overeen met de resultaten uit het onderzoek.

5.3 Etnische hiërarchie

In het onderzoek is gekeken of er een etnische hiërarchie bestaat. Dit houdt in dat de ene etnische groep als meer prettige sociale partner wordt ervaren dan de andere. Naar voren is gekomen dat Marokkanen het meest negatief geëvalueerd worden, gevolgd door Turken. Surinamers worden het meest positief geëvalueerd, gevolgd door de Antillianen. De in het onderzoek gevonden etnische hiërarchie komt sterk overeen met bevindingen uit eerdere onderzoeken. Voorgaande onderzoeken van Verkuyten (1996) en Hagendoorn (1995) wezen al uit dat de meeste sociale afstand wordt gehouden tot Marokkanen en Turken, gevolgd door Antillianen en Surinamers. Ook is het onderzoek in lijn met de sociale identiteitstheorie, omdat respondenten de *ingroup* het meest positief beoordelen (Chrysochoou, 2004; Geartner & Dovidao, 2005).

Volgens eerdere onderzoeken spelen cultuurverschillen een grote rol bij de vorming van een etnische hiërarchie (Verkuyten, 1996, 1999). Het huidige onderzoek gaat echter dieper in op deze cultuurverschillen en welke aspecten van de cultuur een grote, dan wel kleine rol spelen. Deze aspecten zijn in lijn met de eerder genoemde bezwaren tegen het interetnisch huwelijk. Zoals eerder genoemd spelen culturele en symbolische dreiging een grote rol bij de bezwaren tegen een interetnisch huwelijk, iets wat ook terug te zien is in de etnische hiërarchie. Omdat de dreiging vooral ervaren wordt van de zijde van Turken en Marokkanen

worden zij negatiever geëvalueerd dan Surinamers en Antillianen. Volgens de respondenten hebben Antillianen en Surinamers een positievere levenshouding, een betere mentaliteit en minder cultuurverschillen met Nederland, dan Turken en Marokkanen, waardoor er minder sociale afstand wordt gehouden tot deze twee groepen. Dit komt ook overeen met de bestaande beeldvorming over de vier groepen. Over Antillianen en Surinamers bestaat namelijk een minder negatief beeld dan over Turken en Marokkanen (Strabac & Listhaug, 2007), wat de etnische hiërarchie kan beïnvloeden. Een andere mogelijke verklaring voor de etnische hiërarchie zijn de sociaaleconomische statusverschillen. In de resultaten van het onderzoek komt echter terug dat dit maar een zeer kleine invloed heeft op de etnische hiërarchie met betrekking tot dit sociale intieme domein. Er zijn maar drie respondenten die zeggen het belangrijk te vinden dat de partner werk heeft. Mogelijk komt dit doordat respondenten meer waarde hechten aan cultuurverschillen, dan aan sociaaleconomische verschillen wanneer het gaat om een interetnisch huwelijk. Indien de interviews zouden gaan over de bezwaren tegen een collega met een andere etniciteit, kunnen sociaaleconomische verschillen mogelijk een grotere rol spelen.

Geconcludeerd kan dus worden dat vooral cultuurverschillen een rol spelen bij de etnische hiërarchie, zoals al uit eerdere onderzoeken naar voren kwam van Hagendoorn (1995) en Verkuyten et. al. (1996), terwijl de sociaaleconomische status weinig invloed lijkt te hebben op de sociale afstand in dit intieme domein. Wanneer er naar de kenmerken wordt gekeken van cultuurverschillen die een grote rol spelen bij de etnische hiërarchie, kan geconcludeerd worden dat symbolische, dan wel culturele dreiging een grote rol spelen. Dit betekent voor de literatuur en theorieën dat er nu een dieper inzicht is in welke aspecten belangrijk zijn voor de vorming van een etnische hiërarchie. In de volgende paragraaf zal verder ingegaan worden op de rol van religie op sociale afstand.

5.4 Sociale afstand en de invloed van religie

In het onderzoek is de factor religie meegenomen en uit de resultaten van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat religie een grote rol speelt bij de sociale afstand. De rol van religie werkt in dit onderzoek in twee richtingen. Ten eerste speelt de mate waarin de respondent zelf religieus is een rol, maar ook de mate waarin iemand van een andere etnische groep religieus is.

Geconcludeerd kan worden dat bij een kwart van de respondenten de christelijke religie een belangrijke plaats in het leven inneemt. Wanneer er wordt gekeken naar religieuze respondenten en hun bezwaar tegen de islam, dan blijkt dat er sprake is van een patroon. Een deel van de sterk gelovige respondenten geeft namelijk aan dat de islam botst met het christendom. Dit wijst erop dat een sterk christelijke religieuze overtuiging bij een deel van de respondenten samen met een ervaren religieuze dreiging van de islam. Deze conclusie komt deels overeen met onderzoeken van Dru (2007) en Duckitt et. al. (2005). Uit deze onderzoeken kan geconcludeerd worden dat een sterke groepsidentificatie zal leiden tot sterkere vooroordelen. Dit is in overeenstemming met het patroon dat een sterke identificatie met het christendom overeenkomt met sterke vooroordelen tegenover de islam. Toch zien sterk religieuze het geloof niet als een dwingende factor of als absolute waarheid. Sterk religieuze respondenten vinden het namelijk vaak de eigen keuze van het kind of hij of zij nog naar de kerk wil gaan. Doordat religie geen dwingende factor is lijkt het aannemelijk dat een christelijke overtuiging niet altijd samen gaat met een ervaren dreiging van de islam.

Wanneer er gekeken wordt naar de dreiging die gevoeld wordt door de islam, dan blijkt dat niet alleen religieuze respondenten dit voelen. Ook door niet-religieuze respondenten wordt de islam gezien als een bedreiging, wat vooral komt door de ervaren botsende normen en waarden. Het gaat hier dan niet om een religieuze dreiging, maar om een culturele dreiging, namelijk om een dreiging van de culturele normen en waarden van de islam. Zoals eerder genoemd wordt vooral de ongelijke man- vrouwverhouding als bedreigend gezien. Dit komt ten eerste duidelijk naar voren in de bezwaren tegen het beeld dat vrouwen onderdrukt worden, beperkte vrijheden hebben en mannen een overheersende rol innemen. Daarnaast worden hoofddoekjes en de burka geassocieerd met vrouwenonderdrukking. Deze ervaren islamitische normen en waarden gaan lijnrecht in tegen de Nederlandse normen en waarden, waardoor het een bedreiging vormt. Het gaat dus niet om zaken als een scheiding van religie en staat, de mogelijke invoering van de sharia en religieuze gebruiken als de ramadan, de gang naar de moskee, of de bedevaartstocht naar Mekka. De bezwaren die de respondenten noemen gaan dus niet over het islamitisch zijn van een eventuele buitenlandse partner, of over het gebruik van religie in het dagelijks handelen. Het gaat om de ervaren botsende normen en waarden. De bezwaren tegen religie zijn opnieuw altijd cultureel van aard en gaan niet over de religie op zich. Het gaat over culturele verschillen die ook met religie te maken hebben en zich vooral afspelen in de privésfeer. Hierdoor gaat het

vooral over culturele conflicten, waardoor er vooral een culturele dreiging wordt gevoeld door de ervaren islamitische normen en waarden.

De factoren die respondenten noemen als bezwaarlijk worden gezien als fundamentalistische islamitische normen en waarden en respondenten geven aan bang te zijn voor een fundamentalistische islam. Hoe meer een eventuele buitenlandse partner van de eigen zoon of dochter zich volgens de respondenten zal vasthouden aan de fundamentalistische islam, hoe meer bezwaar er zal zijn tegen een interetnisch huwelijk, wat leidt tot een vergrote sociale afstand. Dat het hier vooral draait om een gevoel van culturele dreiging en niet van religieuze dreiging, blijkt uit de weerstand van respondenten tegen de ervaren culturele normen en waarden van deze religie. Eerdere onderzoeken wijzen ook uit dat autochtone Nederlanders vinden dat islamitische normen en waarden onverenigbaar zijn met de Nederlandse normen en waarden (Phalet, et. al. 2000; Sniderman et. al. 2003; Gijsberts & Phalet 2007, Verkuyten, 2008). Het huidige onderzoek bevestigt dit, maar geeft ook extra inzichten, door te kijken welke normen en waarden onverenigbaar zijn en dus de dreiging veroorzaken. Daarnaast kan geconcludeerd worden dat de uitkomsten van het onderzoek in overeenstemming zijn met de realistische conflicttheorie en de *integrated threat theory* (Blumer 1958; Coser; 1986; Stephan & Stephan, 1999). Doordat er een sterke competitie gevoeld wordt over botsende normen en waarden kan dit leiden tot ethnocentrisme, waardoor er negatieve stereotypen worden ontwikkeld. Respondenten hebben meer bezwaar tegen een interetnisch huwelijk door de perceptie dat de normen en waarden van de islam botsen. Zij bewaren hierdoor meer sociale afstand tot overwegend islamitische groepen, dan tot Antillianen en Surinamers.

5.5 Sociale afstand en de invloed van contact

Naast de invloed van religie, is ook de invloed van contact meegenomen in het onderzoek. Uit de resultaten van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat contact op verschillende manieren invloed heeft op de sociale afstand die mensen houden tot andere groepen.

Allereerst kan gesteld worden dat uit de resultaten blijkt dat er een patroon is tussen positief contact met individuen uit een andere etnische groep en de mate waarin er sociale afstand wordt gehouden tot een andere etnische groep, zelfs al is het contact oppervlakkig. Veelal komt naar voren dat een positieve ervaring van een respondent met iemand van een andere etnische groep de mening over het interetnisch huwelijk kan nuanceren. Een

positieve ervaring doet de sociale afstand dus veelal verkleinen, maar het neemt niet alle bezwaren weg. Daarnaast kan geconcludeerd worden dat positief contact met andere etnische groepen vaak niet groepsoverstijgend is. Een beter denkbeeld over iemand uit de ene etnische groep door positief contact hoeft niet te betekenen dat er een beter denkbeeld ontstaat over mensen uit de andere etnische groepen.

Tevens is er een patroon tussen een negatieve ervaring met iemand uit een andere etnische groep en de mate waarin er sociale afstand wordt gehouden. Een negatieve ervaring doet veelal de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk toenemen, wat leidt tot een vergrote sociale afstand. Ook negatief contact is vaak niet groepsoverstijgend. De resultaten uit het onderzoek betekenen voor de contacttheorie van Allport (1954) en voor onderzoeken van Pettigrew & Tropp (1998; 2008) en Verkuyten & Thijs (2010), dat contact wel invloed heeft, zoals in deze onderzoeken al werd geconcludeerd, maar geen bepalende factor is. Contact is medebepalend, maar geen doorslaggevende factor.

Indien respondenten geen contact hebben met andere etnische groepen geven zij aan dat zij zich geen oordeel kunnen vormen over andere groepen, of dat zij hun mening baseren op verhalen van anderen en verhalen uit de media. Het lijkt er dus op dat door het gebrek aan contact men zich geen eigen mening kan vormen over een andere etnische groep, waardoor de mening gebaseerd is op informatie van derden. Het lijkt dus dat mensen die geen contact hebben met andere etnische groepen sterker beïnvloed worden door de media dan mensen die wel contact hebben met andere etnische groepen.

Geconcludeerd kan worden dat de mate waarin mensen bezwaar hebben tegen het interetnisch huwelijk kan verschillen tussen respondenten die veel contact hebben met andere etnische groepen en respondenten die weinig contact hebben met andere etnische groepen. Wanneer respondenten veel negatieve ervaringen hebben, worden ze vaak negatiever over het interetnisch huwelijk, dan respondenten die in mindere mate negatieve ervaringen hebben. Respondenten die aangeven altijd al positief contact te hebben gehad met andere etnische groepen, zijn ook beduidend positiever dan mensen die in mindere mate positief contact hebben gehad. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de frequentie van contact invloed heeft op de mate waarin respondenten sociale afstand voelen tot andere etnische groepen, wat in overeenstemming is met de contacttheorie van Allport (1954). De aard van de bezwaren verschilt echter niet veel tussen mensen die veel, dan wel

weinig tot geen contact hebben met andere etnische groepen. De bezwaren zijn zoals eerder genoemd bij iedere respondent vooral cultureel van aard. Dit betekent dus dat contact soms ook vooroordelen bevestigend kan werken, namelijk dat er inderdaad cultuurverschillen zijn. In dit geval wordt contact niet positief ervaren, maar bevestigt het juist vooroordelen, waardoor de sociale afstand niet kleiner wordt.

Ten slotte heeft een eigen buitenlandse partner bij een groot aantal respondenten een positieve invloed op de mening over het interetnisch huwelijk. In totaal hebben 21 respondenten een buitenlandse partner en uit de resultaten blijkt dat deze respondenten genuanceerder denken over andere etnische groepen. Zij hebben een breder denkbeeld door het eigen interetnisch huwelijk, waardoor er dus een patroon bestaat bij een aantal respondenten. Dit geldt echter niet voor iedere respondent. Anderen geven aan dat hun partner zich heeft aangepast aan de Nederlandse normen en waarden en zij er dus weinig van merken dat zij met iemand uit een andere etnische groep zijn getrouwd. Hierbij gaat het veelal om respondenten die met een buitenlandse partner uit een westers land zijn getrouwd. Ook hieruit blijkt dat contact niet altijd groepsoverstijgend hoeft te zijn. Wanneer een respondent getrouwd is met iemand uit een andere etnische groep, heeft dat niet altijd tot gevolg dat men positiever over andere, vooral niet-westerse etnische groepen denkt, dan wel minder bezwaren tegen het interetnisch huwelijk heeft. Daarnaast geven een aantal respondenten aan vroeger al positiever tegenover andere etnische groepen te staan en daarom altijd al meer te hebben opengestaan voor een eigen interetnisch huwelijk, maar ook voor een interetnisch huwelijk van de zoon of dochter. Hieruit kan afgeleid worden dat niet altijd duidelijk is wat oorzaak en gevolg is. Hebben mensen een buitenlandse partner omdat ze altijd al positief tegenover een interetnisch huwelijk stonden, of zijn ze door een eigen buitenlandse partner positiever gaan denken over een interetnisch huwelijk? Dat niet altijd duidelijk is wat oorzaak en gevolg is blijkt ook uit onderzoek van Pettigrew & Tropp (2008). Deze onderzoekers stellen dat mensen die al meer positief over andere etnische groepen denken vaker contact zullen zoeken met andere etnische groepen, dan mensen die negatiever over andere etnische groepen denken. Geconcludeerd kan worden dat een buitenlandse partner invloed kan hebben op een vermindering van de sociale afstand die men voelt tot andere etnische groepen, maar het niet altijd doorslaggevend is. Daarnaast moet er rekening gehouden worden of iemand voor het eigen interetnisch huwelijk al positiever tegenover andere etnische groepen stond, of dat dit komt door het interetnisch huwelijk.

Uit het onderzoek kan dus geconcludeerd worden dat contact invloed heeft op de sociale afstand die mensen voelen, maar dat het geen bepalende factor is. Ook de mate waarin mensen bezwaar hebben tegen het interetnisch huwelijk kan verschillen tussen respondenten die veel en weinig contact hebben met andere etnische groepen, waardoor geconcludeerd kan worden dat de frequentie van contact invloed heeft op de sociale afstand. De aard van de bezwaren verschilt niet tussen respondenten die veel, dan wel weinig tot geen contact hebben met andere etnische groepen. Respondenten die geen contact hebben met andere etnische groepen worden wel meer door de media en verhalen van anderen beïnvloed. Ten slotte kan een buitenlandse partner invloed hebben op een vermindering van de sociale afstand die men voelt tot andere etnische groepen, maar dit is niet altijd doorslaggevend.

5.6 Sociale afstand en de rol van sekse

Voor het onderzoek is de factor sekse een interessant aspect. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dan ook dat sekse op verschillende manieren een rol kan spelen bij de sociale afstand die mensen voelen tot andere etnische groepen.

Uit de uitkomsten van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat vrouwen andere bezwaren tegen het interetnische huwelijk hebben dan mannen. Vrouwen hebben vaker bezwaar tegen de ervaren ongelijke man- vrouwverhouding in de Turkse, Marokkaanse, dan wel islamitische cultuur. Deze conclusie kan mogelijk verklaard worden doordat vrouwen zich beter kunnen identificeren met vrouwen in andere culturen dan mannen, omdat zij tot hetzelfde geslacht behoren. Doordat het de eigen groep betreft, voelen vrouwen meer empathie, waardoor zij meer bezwaren hebben tegen de ongelijke man- vrouwverhouding dan mannen. Deze verklaring is in overeenstemming met de sociale identiteitstheorie (Tajfel, 1982; Van den Oudenhoven, 1998; Brown, 2000). Omdat vrouwen zich kunnen identificeren met de groep willen zij het liefst een gunstige positie creëren voor deze groep. Daarnaast kan de eigen geschiedenis ook een rol spelen. Uit onderzoek van Hoover en Fishbein (1999) blijkt namelijk dat vrouwen een grotere gevoeligheid ontwikkelen voor groepen in een benarde positie, omdat zij ervaringen hebben met negatieve rolpatronen. Daarnaast is uit het onderzoek naar voren gekomen dat vrouwen meer bezwaar hebben tegen Turken en Marokkanen dan mannen, iets wat niet eerder onderzocht is in voorgaande onderzoeken. Een verklaring hiervoor is dat vrouwen meer bezwaar maken tegen de ervaren ongelijke

man- vrouwverhouding dan mannen, waardoor vrouwen meer bezwaar hebben tegen Turken en Marokkanen dan mannen.

Naast de verschillen in de bezwaren speelt sekse ook nog een andere rol. Geconcludeerd kan worden dat er duidelijk meer bezwaar is tegen het interetnisch huwelijk van de dochter dan tegen het interetnisch huwelijk van de zoon. De belangrijkste reden hiervoor is de ongelijke man- vrouwverhouding, waardoor respondenten vinden dat vooral de positie van de dochter benadeeld wordt. De ongelijke man- vrouwverhouding wordt door een aantal respondenten ervaren bij Antillianen en Surinamers, maar in veel mindere mate dan bij Turken en Marokkanen. De conclusie dat er meer bezwaar is tegen het interetnisch huwelijk van de dochter geeft een bevestiging op bestaande theorie en literatuur. In algemene zin bestaat er een vooroordeel dat mannen meer overheersend zijn dan vrouwen (Siegal, 1987). Mannen zijn masculien, waarbij de dominante rol centraal staat, terwijl vrouwen feminien zijn, wat betekent dat zij meer een verzorgende rol op zich nemen zijn en zich dienstbaar opstellen voor anderen (Hofstede, 2005). Gedacht wordt dat mannen meer onafhankelijk en meer overheersend zijn dan vrouwen. In het onderzoek geven respondenten aan dat zij meer bezwaar hebben tegen het interetnisch huwelijk van de dochter, omdat zij bang zijn dat de dochter kwetsbaar is en onderdrukt wordt. Hiermee wordt de eerdere literatuur dus bevestigd.

Daarnaast geeft de conclusie uit het onderzoek ook een bevestiging op de beeldvorming die er bestaat rondom de islam en de overwegend islamitische groepen. Onderzoek wijst uit dat er een beeld bestaat dat mannen uit islamitische landen overheersend zijn en hun vrouwen onderdrukken (Abduijalil, 2005). Het onderzoek bevestigt dat de negatieve beeldvorming een sterke rol speelt en laat zien dat een interetnisch huwelijk met iemand uit een overwegend islamitische groep op sterkere bezwaren stuit dan een interetnisch huwelijk met een Antilliaan of een Surinamer. Dit verklaard mede dat er meer sociale afstand wordt gehouden tot Turken en Marokkanen dan tot Surinamers en Antillianen.

Geconcludeerd kan worden dat het onderzoek overeen komt met bestaande literatuur en theorieën. Een interessante conclusie is dat vrouwen meer bezwaar hebben tegen de ongelijke man- vrouwverhouding dan mannen. Deze conclusie roept wel de vraag op welke oorzaken hier aan ten grondslag liggen. Daarnaast geeft het onderzoek wederom een bevestiging op de bestaande literatuur over de beeldvorming die er bestaat rond

islamitische groepen, omdat respondenten meer bezwaar hebben tegen het interetnisch huwelijk van de dochter uit angst voor onderdrukking en overheersing door mannen uit overwegend islamitische landen.

5.7 Algemene Discussie

In deze paragraaf wordt er teruggekeken op het onderzoek. Ten eerste wordt er ingegaan op wat het onderzoek heeft opgeleverd en wat de conclusies betekenen voor de bestaande theorieën en eerdere onderzoeken op het gebied van sociale afstand. Vervolgens worden de sterke kanten van de methode van onderzoek toegelicht. Daarna worden enkele beperkingen van het onderzoek benoemd en ten slotte worden er suggesties gedaan voor vervolgonderzoek.

5.7.1 Meerwaarde onderzoek

Er zijn verschillende overeenkomsten te vinden met dit onderzoek en eerder onderzoek naar de sociale afstand tussen etnische groepen. De mate van sociale afstand speelt een belangrijke rol in een multiculturele samenleving als Nederland. Mensen met verschillende culturele achtergronden moeten uitvinden hoe met elkaar samen te leven (Berry, 2006). Eerder onderzoek wijst uit dat vooroordelen en stereotyperingen een belangrijke rol spelen in de mate van sociale afstand, juist omdat deze een negatieve invloed hebben op het contact (Hagendoorn, 1991; Pettigrew & Meertens, 1995). In het huidige onderzoek komt ook naar voren dat respondenten vooroordelen en negatieve stereotyperingen hebben over voornamelijk Turken en Marokkanen, waardoor de sociale afstand tot deze groepen het grootst is. Uit onderzoek van Gijsberts & Dagevos (2009) blijkt dat naarmate het contact intiemer wordt, de acceptatie afneemt. In dit kwalitatieve onderzoek is een zeer intieme vorm van contact onderzocht, namelijk het interetnisch huwelijk van het eigen kind. Hiervoor zijn respondenten geselecteerd die in een eerdere enquête hebben aangegeven al dan niet veel bezwaar te hebben tegen het interetnisch huwelijk van het eigen kind en zelf al dan niet een buitenlandse partner te hebben. In de volgende alinea's wordt ingegaan op wat het onderzoek heeft opgeleverd.

Wanneer er gekeken wordt naar de belangrijkste conclusies uit het onderzoek, blijkt dat de redenen voor mensen om sociale afstand te houden tot andere groepen vooral cultureel van aard zijn. De belangrijkste verklaringen voor de sociale afstand zijn de ervaren culturele en symbolische dreiging en de negatieve beeldvorming over andere etnische groepen. De

dreiging wordt het meest gevoeld ten aanzien van de overwegend islamitische groepen, namelijk Turken en Marokkanen. Bovendien is de beeldvorming het meest negatief rond deze twee groepen. Wanneer het gaat om culturele, dan wel symbolische dreiging komen de conclusies overeen met de realistische conflicttheorie en de *integrated threat theory*. Duidelijk is geworden waarom mensen een culturele, dan wel symbolische dreiging voelen. Eerder onderzoeken van onder andere Phalet et al., (2000), Sniderman et al., (2003), Gijssberts & Phalet (2007) en Verkuyten, (2008) wezen al uit dat het botsen van normen en waarden zorgt voor een ervaren dreiging, maar nu is ook duidelijk om welke normen en waarden het gaat. Hierbij is de belangrijkste conclusie dat de ervaren ongelijke man-vrouwverhouding op de meeste bezwaren stuit, wat ook deels overeenkomt met onderzoek van Phalet (2000). De verklaringen voor de sociale afstand geven tegelijkertijd ook verklaringen voor de etnische hiërarchie, welke in overeenstemming zijn met eerder onderzoeken van Hagendoorn (1995) en Verkuyten et al. (1996). Echter, de sociaaleconomische positie speelt maar een zeer kleine rol in dit intieme domein. De redenen om sociale afstand te houden tot andere etnisch groepen zijn vooral cultureel van aard, terwijl onderzoek van Hagendoorn (1995) uitwijst dat ook de sociaaleconomische positie een rol speelt. Wanneer het onderzoek zich had gericht op een ander intiem domein, zoals het al dan niet bezwaar hebben tegen een collega met andere etniciteit, had de sociaaleconomische positie wellicht een grotere rol gespeeld.

Ook biedt het onderzoek extra inzichten in de invloed van contact op de sociale afstand. Contact blijkt invloed te hebben op de mate waarin mensen een sociale afstand voelen tot andere etnische groepen, maar is niet allesbepalend. Daarnaast heeft de mate waarin mensen met andere groepen contact hebben invloed, wat overeenkomt met de contacttheorie van Allport (1954). De aard van de bezwaren is niet anders tussen mensen met weinig, dan wel veel contact met andere etnische groepen. De bezwaren zijn vooral cultureel van aard. Dit betekent dat contact ook vooroordelen kan bevestigen, wat niet overeenkomt met de contacttheorie van Allport (1954). Ook kan geconcludeerd worden dat de invloed van contact vaak niet groepsoverstijgend is. Bovendien lijkt de media meer invloed te hebben op mensen die geen contact hebben met andere etnische groepen dan op mensen die wel contact hebben met andere etnische groepen. De conclusie betekent voor de contacttheorie van Allport (1954) en voor onderzoeken van Pettigrew & Tropp (1998; 2008) en Verkuyten & Thijs (2010), dat contact wel invloed heeft, wat ook geconcludeerd is in deze onderzoeken, maar niet beslissend is.

Daarnaast biedt het onderzoek extra inzichten in de rol van sekse op sociale afstand. Een zeer interessante conclusie is dat vrouwen meer bezwaar hebben tegen de ongelijke man-vrouwverhouding dan mannen. Ook is uit het onderzoek gebleken dat er meer bezwaar is tegen het interetnisch huwelijk van de dochter dan van de zoon. Dit betekent dat het onderzoek in overeenstemming is met bestaan de literatuur over de vooroordelen die er bestaan tegenover mannen en vrouwen (Siegal, 1987, Hofstede 2005). Respondenten hebben meer bezwaar tegen het interetnisch huwelijk van de dochter, omdat zij vinden dat de dochter meer kwetsbaar is en ze bang zijn dat zij onderdrukt zal worden. Dit geeft een bevestiging op het beeld dat mannen masculien zijn en vrouwen feminien. Bovendien ervaren respondenten een ongelijke man- vrouwverhouding bij voornamelijk de islamitische groepen, waardoor het onderzoek een bevestiging geeft op de literatuur over de beeldvorming die er bestaat rondom de islam en de overwegend islamitische groepen (Abduijalil, 2005).

5.7.2 Sterke punten van het onderzoek

Wanneer er gekeken wordt naar de sterke punten van het onderzoek kan ten eerste gesteld worden dat de methode van onderzoek heeft bijgedragen aan een dieper inzicht in de sociale afstand die mensen voelen tot andere etnische groepen. Gebleken is dat in de enquête respondenten veelal positiever waren over het interetnisch huwelijk dan in het diepte-interview. Het diepte-interview lijkt dus beter in staat nauwkeurig bezwaren te achterhalen dan een enquête. Mensen kunnen in diepte-interviews genuanceerder hun mening geven. Mensen kunnen kanttekeningen plaatsen en hun standpunten relativeren, iets wat in enquêtes vaak niet mogelijk is. De mening van mensen is meestal niet zwart/wit en juist in het diepte-interview is ruimte om verschillende invalshoeken te onderzoeken. Zo is er in de diepte-interviews wellicht sprake van subtiele vooroordelen, wat overeenkomt met onderzoek van Pettigrew & Meertens (1995). Subtiele vooroordelen zijn niet direct zichtbaar en bestaan uit een afkeer tegen intiem contact met andere etnische groepen, zoals een interetnisch huwelijk. Deze vorm van vooroordelen komt steeds vaker voor. In Nederland bestaat er namelijk een sterke afwijzing tegen een directe vorm van discriminatie, waarin mensen openlijk discrimineren op ras (Pettigrew & Tropp, 2005). Juist in de diepte-interviews zijn de subtiele vooroordelen achterhaald, door in te gaan op de bezwaren tegen één van de meest intieme vormen van contact, namelijk het interetnisch huwelijk van het

eigen kind. In de enquête worden vooral directe vooroordelen gemeten, omdat er geen ruimte is voor de nuanceringen van subtiele vooroordelen.

Bovendien is uit de diepte-interviews niet alleen gebleken dat er bezwaren zijn, maar is ook de inhoud van deze bezwaren achterhaald. Hierdoor is duidelijk geworden waarom mensen een sociale afstand voelen tegen andere etnische groepen.

5.7.3 Beperkingen van het onderzoek

Naast de sterke punten over de methode van onderzoek zijn er ook kanttekeningen bij het onderzoek te plaatsen. Het onderzoek is voor een groot deel context gebonden, wat een beperkende factor voor het onderzoek kan zijn geweest. Het onderzoek gaat in op de sociale afstand die er gevoeld wordt wanneer de eigen zoon of dochter met een buitenlandse partner wil trouwen. Het huwelijk is de meest intieme vorm en vindt plaats in de familiesfeer. Mogelijk is dat er in andere domeinen andere bezwaren zijn tegen een interetnische relatie. Zo kunnen er bij een collegiale relatie andere bezwaren zijn, dan bij het interetnisch huwelijk van het eigen kind. Contact in andere domeinen is vaak minder intiem, waardoor er ook minder bezwaren kunnen zijn. Zo kan op de werkvloer minder bezwaar zijn tegen botsende familiewaarden als de ervaren ongelijke man- vrouwverhouding in overwegend islamitische culturen, omdat het contact minder intiem is en bovendien niet binnen de familiekring komt. Op de werkvloer kan er meer realistische dreiging ervaren worden, omdat daar het economische aspect sterker geldt. Door echter in te gaan op een concrete, potentiële gebeurtenis als een interetnisch huwelijk is er nauwkeurig inzicht verkregen in achterliggende opvattingen. Uit onderzoek komt naar voren dat wanneer er over relatief abstracte principes gesproken wordt, minder precies achterhaald kan worden hoe mensen daadwerkelijk denken (Sniderman & Piazza, 1993). Hierdoor was het juist interessant om één domein te onderzoeken. Om een intiem domein te onderzoeken was waardevol, omdat mensen die andere etnische groepen in dit intieme domein toelaten, ook vaak andere etnische groepen zullen toelaten in een minder intiem domein. Mensen die geen bezwaren hebben tegen een interetnisch huwelijk van het eigen kind zullen ook geen bezwaren hebben tegen contact in andere domeinen. Door te kijken naar het al dan niet bezwaar hebben tegen een interetnisch huwelijk van het eigen kind is juist dit onderzoek diepgaander dan eerdere onderzoeken.

Een andere mogelijk beperkende factor voor het onderzoek is dat de selectie van respondenten niet representatief is voor andere autochtone Nederlanders, omdat de

respondenten niet a- select geselecteerd zijn. Maar voor het onderzoek was het heel waardevol om respondenten te selecteren op het al dan niet veel bezwaar hebben tegen het interetnisch huwelijk van het eigen kind en het al dan niet hebben van een buitenlandse partner. Hierdoor is er een zo goed mogelijk beeld verkregen over de achterliggende redenen voor de sociale afstand.

Ten slotte kan een tekortkoming van het onderzoek zijn dat er in een aantal interviews niet altijd goed is doorgevraagd. Hierdoor is het mogelijk dat niet alle informatie vergaard is en de waarheid niet altijd boven tafel is gekomen. Zo wordt er in het interview ingegaan op culturele verschillen, maar proberen de interviewers niet te achterhalen of een verschil in sociale status op bezwaren stuit. Daarom is het mogelijk dat het niet goed doorvragen de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek heeft aangetast.

5.7.4 Suggesties voor vervolgonderzoek

Het onderzoek heeft ook vragen opgeroepen die in vervolgonderzoek onderzocht kunnen worden. Ten eerste is het interessant om in vervolgonderzoek te kijken in welke mate de conclusies die uit dit onderzoek naar voren zijn gekomen ook gelden voor andere levensdomeinen. Het is interessant om te onderzoeken in welke mate factoren die verklarend zijn voor de sociale afstand die mensen voelen binnen de meest intieme vorm van interetnische relaties ook zullen gelden bij minder intieme relaties die buiten de familiekring plaatsvinden.

Ook kwam uit het onderzoek naar voren dat de respondenten die aangeven geen contact te hebben met andere etnische groepen, hun mening voornamelijk baseren op verhalen van anderen en op verhalen in de media. Het lijkt er dus op dat respondenten die geen contact hebben met andere etnische groepen meer vatbaar zijn voor beïnvloeding van media, dan mensen die wel contact hebben. Zij moeten hun mening immers baseren op informatie van derden en niet op eigen ervaringen. Uit onderzoek blijkt dat negatieve berichtgeving in de media over andere etnische groepen invloed heeft op de beeldvorming (Vergeer, 2000). Mensen die niet in contact komen met andere etnische groepen hebben toch een duidelijke mening over deze groepen, die toch ergens op gebaseerd moet zijn. Mensen die enkel hun mening over andere etnische groepen op berichtgeving in de media kunnen baseren, kunnen hierdoor ook meer beïnvloed worden door de media, juist omdat dit hun enige referentiekader is. Vervolgonderzoek moet uitwijzen in welke mate dit het geval is.

Verder onderzoek moet uitwijzen waarom de ongelijke man- vrouwverhouding op meer bezwaren stuit bij vrouwen dan bij mannen. Mogelijk identificeren vrouwen zich meer met vrouwen in andere culturen, omdat zij tot hetzelfde geslacht behoren. Kijkend naar een verklaring vanuit de sociale identiteitstheorie kan gesteld worden dat het de eigen groep betreft en vrouwen daardoor sterker de behoefte voelen om voor de eigen groep op te komen, om zo een positieve sociale identiteit te creëren. Omdat mannen tot een andere groep behoren hebben zij deze behoefte in mindere mate. Daarnaast kan de geschiedenis ook een rol spelen. Uit onderzoek van Hoover & Fishbein (1999) blijkt namelijk dat vrouwen een grotere gevoeligheid ontwikkelen voor groepen in een benarde positie, omdat zij ervaringen hebben met negatieve rolpatronen. Vervolgonderzoek moet uitwijzen of deze verklaringen juist zijn of dat er mogelijk andere factoren van invloed zijn.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat respondenten cultuurverschillen als zeer bezwaarlijk zien. Maar wat betekent dit voor allochtonen die zich geheel aangepast hebben aan de Nederlandse levenswijze en waarden en normen? Wordt een allochtoon met 'moderne', westerse opvattingen volledig geaccepteerd of blijven autochtone Nederlanders toch in kleine mate bezwaren houden tegen deze persoon? Vervolgonderzoek moet uitwijzen of cultuurverschillen echt zo belangrijk zijn voor de sociale afstand en de bezwaren tegen het interetnisch huwelijk, of dat andere factoren ook rol spelen.

In dit onderzoek is er enkel gekeken naar de bezwaren van autochtone Nederlanders tegen een eventuele buitenlandse partner van het eigen kind. Het is daarnaast ook interessant om te onderzoeken in welke mate allochtonen bezwaar hebben tegen een autochtone partner van het eigen kind. Zullen allochtonen ook zoveel waarde hechten aan cultuurverschillen? Stappen allochtonen eerder over de bezwaren heen dan autochtonen? Hagendoorn (1995) stelt dat groepen verschillende criteria kunnen hebben waarop zij andere etnische groepen evalueren. Zo concludeert hij dat etnische minderheidsgroepen vooral naar de sociaaleconomische positie van andere groepen kijken en dat de meerderheidsgroep vooral naar culturele kenmerken kijkt. Uit onderzoek van Verkuyten (1996) blijkt dat allochtonen kijken naar de sociale status, wanneer het gaat om het evalueren van andere etnische groepen. Autochtone Nederlanders worden gezien als een groep met een hoge sociale status, waardoor zij door minderheidsgroepen positief geëvalueerd worden (Verkuyten, et. al. 1996; Verkuyten, 1999). Wanneer dit klopt zullen allochtonen minder bezwaren hebben

tegen het interetnisch huwelijk van het eigen kind met een autochtoon, dan andersom. Bovendien zullen allochtonen dan minder waarde hechten aan cultuurverschillen dan autochtonen. Vervolgonderzoek moet hier antwoord op geven.

Ten slotte is het interessant om te kijken in welke mate allochtonen bezwaren hebben tegen een interetnisch huwelijk van het eigen kind met een individu van een andere migrantengroep. In welke mate hebben migrantengroepen bezwaren tegen een interetnisch huwelijk onderling? Welke factoren spelen hierbij een grote rol? Vervolgonderzoek kan dus meer inzicht geven in sociale afstand die migrantengroepen voelen tot andere etnische groepen, waardoor er niet vanuit het perspectief van de meerderheidsgroep wordt gekeken, maar vanuit de minderheidsgroep.

Literatuurlijst

Abduijalil, S., (2005), Islamophobia: A new word for an older fear, *Palestine-Israel journal of politics, economics & culture*, vol. 12, no. 2/3, p. 31-40.

Allport, F., The nature of prejudice, (1954), *Addison Wesley publishing company : Southern California sociology society*.

Allport, F., The effect of contact; the nature of prejudice, (1979), *Southern California sociology society*, p. 1-39.

Berry, J.,W., Kalin, R., (1979), Reciprocity of inter-ethnic attitudes in a multicultural society, *International journal of intercultural relations*, vol. 3, no. 1, pp. 99-111.

Berry, J., W., Phinney Jean S., S., David L, Vedder, P., (2006), Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaption, *Journal of adolescents research*, vol. 24, p. 777-780.

Blau, P., M., Beeker, C., Fitzpatrick, K., M., (1984), Intersecting social affiliations and intermarriage, *Social forces*, vol. 62, no. 3., pp 585-606.

Blumer, H., (1958), Race prejudice as a sense of group position, *The pacific sociological review*, vol. 1, no.1, pp. 3-7.

Boeije, H., (2005), *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom onderwijs.

Brown, R., (2000), Social identity theory: past achievements, current problems, future challenges, *European journal of social psychology*, vol. 30, no. 6, p. 745-778.

Bumpass, L. (1970), The Trend of Interfaith Marriage in the United States, *Social Biology*, vol. 17, p. 253-59.

Chrysochoou X. (2004). *Cultural diversity: its social psychology*. Malden: Blackwell Publishing.

Clark-Ibanez, M., Felmler, D., (2004) Interethnic relationships: the role of social network diversity, *Journal of marriage and family*, vol. 66, no.2, pp. 293- 306.

Coenders, M., Lubbers, M., Scheepers, P., Verkuyten, M., (2008), More than Two Decades of Changing Ethnic Attitudes in the Netherlands, *Journal of social issues*, vol. 64, no. 2, p. 269-285.

Hogg, M., (2006), Social identity theory, In: Hogg, M., *Contemporary social psychological theories*, Standfort university press.

Coser, A. L., (1986), *The Functions of Social Conflicts*, Detroit: The Free Press.

Cover, D.J., (1995), The effects of social contact on prejudice, *The journal of social psychology*, vol. 135, no.3 p. 403-405.

Dagevos J.M., Gijsberts, M., (2007) , Jaarrapport integratie 2007, Den Haag: Sociaal cultureel planbureau.

Dierickx, G, (2007), *De buitenkant van religie*, Apeldoorn: Garant uitgevers.

Dru, V., (2007), Authoritarianism, social dominance and prejudice: Effects of various self-categorization conditions, *Journal of experimental social psychology*, vol. 43., no. 6, p. 877-883.

19. Duckitt, J., (1992), Threat and authoritarianism: Another look, *Journal of social psychology*, vol. 132, no. 6, p-701-709.

Duckitt, J., Callaghan, J., Wagner, C., (2005), Group identification and outgroup attitudes in four South African Ethnic groups: A multidimensional approach, *Personality and Social psychology bulletin*, vol. 31, no. 5., p. 633-646.

Gaertner, S. L. & Dovidio, J. F. (2005). Understanding and Addressing Contemporary Racism: From Aversive Racism to the Common Ingroup Identity Model. *Journal of social issues*. Vol. 61, no.3., p. 615-640.

Geuijen, C.H.M., (1998), *Multiculturalisme*, Utrecht: Uitgeverij Lemma BV.

Gijsberts, M., Dagevos, J., (2004), *De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*, Den Haag: Sociaal cultureel planbureau.

Gijsberts, M., Dagevos J., (2004) *Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen*, *Migrantenstudies*, vol. 20, no. 3., pp. 145-168.

Gijsberts, M., Smeets, H., (2008), *Jaarrapport integratie 2008*, Den Haag: Sociaal cultureel planbureau.

Gijsberts, M., Dagevos, J., (2009) *Jaarrapport integratie 2009*, Den Haag: Sociaal cultureel planbureau.

Hagendoorn, H, Kleinpenning, G., (1991), *Contextual aspects of ethnic stereotypes and interethnic evaluations*, *European journal of social psychology*, vol. 21, no. 4, p. 331-348.

Hagendoorn, L., (1995), *Intergroup biases in multiple group systems: The perception of ethnic hierarchies*, *European review op social psychology*, vol. 6 p. 199-228.

Hagendoorn, L., Drogendijk, R., Tumanov, S., Hraba, J., (1998), *Inter-ethnic preferences and ethnic hierarchies in the former Soviet Union*, *Elsevier science*, vol. 22, no. 4, pp. 483-503.

Hagendoorn, L., Veenman, J., Vollebergh, W., (2003), *Integrating immigrants in the Netherlands, cultural versus socio-economic integration*, Farnham: Asghate publishing company.

Hagendoorn, L., (2007), *De verhouding tussen culturen en groepen*, Universiteit Utrecht.

Hofstede, G., J., (2005), *Allemaal andersdenkenden*, Amsterdam: Uitgeverij Contact.

Hondius, D., (1992), *Gemengde huwelijken, gemengde gevoelens; aanvaarding en ontwijking van etnisch en religieus verschil sinds 1945*, Den Haag: Sdu Uitgevers.

Hoover, R., Fishbein, H., D., (1999), The development of prejudice and sex role stereotyping in white adolescents and white young adults, *Journal of applied developmental psychology*, vol. 20, no.1, p. 431-439.

Huijnk, W., Verkuyten, M., Coenders. M., In press, Inter-marriage attitude among ethnic minority and majority groups in the Netherlands: the role of family relations and immigrant characteristics, *Family migration and intermarriage attitudes*.

Huisman, C., (2010), *Familievete zou bron conflict Culemborg zijn*, de Volkskrant.

Jaspers, E., Lubbers, M. & de Vries, J., (2008), Parents, Children and the distance between them: Long Term Socialization Effects in the Netherlands. *Journal of comparative family studies*, vol. 39, no. 1, p. 39-59.

Johnson, R.A., (1980), *Religious assortative marriage in the United States*, New York: Academic press.

Kalmijn, M.,(1991), Shifting boundaries: Trend in religious and educational homogamy, *American sociological review*, vol. 46, no. 6, p. 786-800.

Kalmijn, M., (1998), Inter-marriage and homogamy: Causes, patterns, trends, *Annual Review of Sociology*, vol. 42, no. 1, p. 395–421.

Kalmijn, M., Liefboer, A., C., Poppel, van F., Solinge, van, H., (2006), The family factor in Jewish-Gentile intermarriage: A sibling analysis of the Netherlands, *Social forces*, vol. 84, no. 3, p. 1347-1358.

Kalmijn, M., Tubergen, van F., (2006), Ethnic intermarriage in the Netherlands: Confirmations and refutations of accepted insights, *European journal of population*, vol. 22, no. 2, p. 371-397.

Klaver, J., Mevissen, J., W., M., Odé, A., W., M., (2005) *Etnische minderheden op de*

arbeidsmarkt, beelden en feiten, belemmeringen en oplossingen, Den Haag: ministerie sociale zaken en werkgelegenheid.

Kleinpenning, G., Hagendoorn, L., (1993), Forms of racism and the cumulative dimension of ethnic attitudes, *Social psychology quarterly*, vol. 56, no. 1, pp. 21-36.

Liebertson, S. W., & Waters, M. C. (1988). *From Many Strands: Ethnic and Racial Groups in Contemporary America*. New York: Russell.

Lubbers, M., Gijsberts, M., Scheepers, P., 2002, *Extreme right-wing voting in Western Europe*, *European journal of political research*, vol. 41, no.3, p. 345-378.

Maso, I., Smaling, A., (1998), *Kwalitatief onderzoek: Praktijk en theorie*, Amsterdam: Boom uitgeverij.

Masso, Anu., (2009) A Readiness to Accept Immigrants in Europe? Individual and Country-level Characteristics, *social science research*, vol. 37, no.1, p. 238-259.

McNamara, R., P., Tempenis, M, Walton, B, (1999), *Crossing the line: Interracial couples in the south*, London: Preager Publishers, Westport Connecticut.

Pedersen, W., (1996), Working-class boys at the margins: ethnic prejudice, cultural capital and gender, *Acta sociologica*, vol. 39, no. 3, p. 257-280.

Pels, T. & Dieleman, A. (2004), *Opvoeding en integratie*. Nijmegen Bureau Infobever.

Pettigrew, T., F., Meertens, R.W., (1995), Subtle and blatant prejudice in Western Europe, *European journal of social psychology*, vol. 25 no. 1, p. 57-75.

Pettigrew, T., F., (1998), Intergroup contact theory, *Annual review of psychology*, vol. 9, no. 1, p. 65-76.

Pettigrew, T.F., Tropp, L.R., (2008), How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators, *European journal of social psychology*, vol. 38, no.1, pp. 922-935.

Phalet, K., Lotringen, van, C., Entzinger, H., (2000), *Islam in de multiculturele samenleving, opvattingen van jongeren in Rotterdam*, Utrecht: European research centre on migration and ethnic relations,.

Phalet, K., & Gijsberts, M. (2007), *When ways of life collide: a minority perspective*. In Poppe, E., Verkuyten, M., (Eds.), *Culture and Conflict: Liber Amicorum for Louk Hagendoorn*, Amsterdam: Aksant, p. 141-154.

Qian, Z. (1997). Breaking the racial barriers: Variations in interracial marriage between 1980 and 1990. *Demography*, vol. 34, no. 2, p. 478-500.

Quillian, L., (1995), Prejudice as a response to perceived group threat: Population composition and anti-immigrant and racial prejudice in Europe, *American sociological review*, vol. 60, no. 4, pp. 586-611.

Randall, N., H., Delbridge, S., (2005), Perceptions of social distance in an ethnically fluid community, *Sociological Spectrum*, vol. 25, no. 1, pp. 103-122.

Scheepers, P., Gijsberts, M., Coenders, M. (2002), Ethnic exclusionism in European countries: public opposition to civil rights for legal immigrants as a response to perceived ethnic treat, *European sociological review*, vol. 18, no. 1, p. 17-34.

Schneider, S., L., (2008), Anti-immigrant attitudes in Europe: Outgroup size and perceived ethnic treat, *European sociological review*, vol. 24, no. 1, p. 53-67.

Schwartz, S. J., Montgomery, M. J. and Briones, E., (2006), The role of identity in acculturation among immigrant people: Theoretical propositions, empirical questions, and applied recommendations, *Human development*, vol. 49, no. 1, pp. 1-30.

Sherif, M. (1966), *In common predicament: Social psychology of intergroup conflict and cooperation*, Boston: Houghton-Mifflin.

Sherif, M., Sherif, C. W., (1969), San Francisco: Harper and Row.

Siegal, M., (1987), Are sons and daughters treated more differently by fathers than by mothers?, *Developmental review*, vol. 73, no. 3., p. 183-209.

Sniderman, P. M., Piazza, T., (1993), *The scar of race*, Cambridge: Harvard university press.

Sniderman, P., Hagendoorn, L., Prior, M., (2003), De moeizame acceptatie van moslims in Nederland, *Mens en maatschappij*, no. 3, p. 200-217.

Sniderman, P. M., & Hagendoorn, L., (2007), *When ways of life collide*, New York Princeton: Princeton university press.

Strabac, Z., Listhaug, O., (2008), Anti-muslim prejudice in Europe: A multilevel analysis of survey data from 30 countries, *Elsevier Inc.*, vol. 37, no.3, p. 268-286.

Stephan, W. G., Stephan, C. W., Gudykunst, W. B., (1999), Anxiety in intergroup relations: A comparison of anxiety/uncertainty management theory and integrated threat theory, *Elsevier science*, vol. 23, no. 4, pp. 613-628.

Tajfel, H., 1981, *Social psychology of intergroup relations*, annual review; Department of psychology, University of Bristol, p. 1-39.

Tolsma, J., Lubbers, M., Coenders, M., (2007), Ethnic competition and opposition to ethnic intermarriage in the Netherlands: A multi-level approach, *European sociological review*, vol. 24, no. 2, p. 215-230.

Van Oudenhoven, J. P., Prins, K. S. and Buunk, P. B., (1998), Attitudes of minority and majority members towards adaptation of immigrants, *European journal of social psychology*, vol. 28, no. 6, p. 955-1013.

Van Beselaere, N., (2002), De sociaal-psychologische benadering van intergroeprelaties. In: Bouwen, de Witte, de Witte, Taillieu, *Van groep naar gemeenschap*, Garant uitgevers, pp. 165-185.

Vergeer, M., R., M., (2000); Een gekleurde blik op de wereld. Een studie naar de relatie tussen blootstelling aan de media en opvattingen over etnische minderheden, Universiteit Nijmegen.

Verkuyten, M., *Everyday ways of thinking about multiculturalism*, 1994, Sage journals.

Verkuyten, M., (1996), Personal self-esteem and prejudice among ethnic majority and minority youth, *Journal of research in personality*, vol. 30, no. 2, p. 248-263.

Verkuyten, M., Hagendoorn, L., Masson, K., (1996), The ethnic hierarchy among majority and minority youth in the Netherlands, *Journal of applied social psychology*, vol. 24, no. 2, pp. 1104-1118.

Verkuyten, M., (1999), *Etnische identiteit, theoretische en empirische benaderingen*, Het spinhuis Amsterdam.

Verkuyten, M., (2001), Ethnic group preferences and the evaluation of ethnic identity among early adolescents in the Netherlands, *Journal of social psychology*, vol. 132, no. 6, p. 741-750.

Verkuyten, M., Thijs, J., (2001) Ethnic and gender bias among Dutch and Turkish children in late childhood: the role of social context, *Infant and child development*, vol. 10, no. 4, p. 203-217.

Verkuyten, M., (2002), Perceptions of ethnic discrimination by minority and majority early adolescents in the Netherlands, *International Journal of Psychology*, vol. 37, no. 6, p 321-332.

Verkuyten, M., & Hagendoorn, L., (2002), Ingroup favouritism and self-esteem: The role of identity level and trait valence, *Group Processes and Intergroup Relations*, vol. 5, no.4, p. 285-298.

Verkuyten, M., Zampera, K., (2005), Interethnic relations in a changing political context, *Social psychology quarterly*, vol. 68, no. 4, p. 375- 386.

Verkuyten, M., (2007), Religious group identification and inter-religious relations: A study among Turkish-Dutch muslims, *Group processes and intergroup relations*, vol. 10, no. 3, p. 341- 357.

Verkuyten, M., Velasco, Gonzales,K., Weesie, J., Poppe, E., (2008), Prejudice towards muslims in the Netherlands: Testing integrated threat theory, *British journal of social psychology*, vol. 47, no. 4, p. 667-685.

Verkuyten, M, Thijs, J., (2010), Religious group relations among Christians, Muslims and nonreligious early adolescents in the Netherlands, *Journal of early adolescents*, vol. 30, no. 1, p. 27-49.

Weaver, C., N., (2008), Social distance as a measure of prejudice among ethnic groups in the United States, *Journal of applied social psychology*, vol. 38, no. 3, p. 779-796.

www.know.nl

Bijlagen

Bijlage A Codeboom

Code System

- Geen bezwaar interetnisch huwelijk
  - Eerste reactie negatief
  - Gaat om liefde
  - Toch keuze kind
  - Gaat om persoon
  - Huwelijk niet cultuur gebonden
  - Door eigen interetnisch huwelijk
  - Je kan niet verbieden
  - Kind wel waarschuwen
  - Kan moeilijkheden geven
- Bezwaar interetnisch huwelijk
  - Uiteindelijk accepteren
  - Uiteindelijk keuze kind
  - Nooit accepteren
  - Slecht imago buitenlanders
- Sekse
  - Respondent vrouw
  - Respondent man
  - Voor allebei zwaar
    - Meisjes onderdanig
    - Mannen worden gecontroleerd
  - Geen verschil zoon/dochter
    - Persoonlijkheid kind bepalend
    - Gaat om individu
    - Geen oordeel
  - Meer bezwaar dochter
    - Agressie mannen
    - Rol opleiding
    - Kwetsbaarheid
    - Onderdanig andere culturen
    - Moet blanke ras voortzetten
    - A/S laten alles opknappen
    - Invloed Islam/Turken/Marokkanen
      - Ongelijke man-vrouw rol
      - Negatiever mannelijk moslims
      - Dreiging kinderen meenemen
      - Dragen hoofddoek bezwaarlijk
      - Moeilijk opvoeding kinderen
- Religie algemeen
  - Eigen religie speelt grote rol
    - Eigen levensbeschouwing
    - Respectvol naar anderen
    - Niet dwingend
    - Zit in opvoeding kinderen

Uiteindelijk eigen keuze
 Normen en waarden religie
 Respect voor anderen
 Zit in alles
 Islam botst hierdoor
 Eigen religie speelt geen rol in leven
 Kinderen leren niet over religie
 Gelooft wel in een God
 Religie is negatief
 Alleen normen en waarden
 Partner wel religieus
 Kinderen leren over religie
 Wel respect voor religie
 Eigen religie speelt kleine rol in leven
 Normen en waarden religie belangrijk
 Ook negatieve kanten religie
 Geeft niet mee aan kinderen
 Geeft mee aan kinderen
 Respect voor religie
 Geloofstradities belangrijk
 Eigen levensbeschouwing
 Voorbestemming
 Vooral door opvoeding
 Negatief denkbeeld Islam
 Botst met Christelijke waarden
 Hoofddoekjes
 Geen vrijheid
 Opvoeding kinderen botst
 Door aanslagen
 Overheersende mannen
 Onderdrukking vrouwen
 Etnische hiërarchie
 Dreiging buitenlanders
 Antillianen/Surinamers
 Horen bij NL
 Betere levenshouding dan T/M
 Minder cultuurverschillen dan T/M
 Negatief door beeldvorming
 Geen vertrouwen in
 A/S achterlaten vrouwen
 Agressieve Antillianen
 Turken/ Marokkanen
 Turken beter geïntegreerd
 Turken werken hard
 Turken prettige mensen
 Turken vaak moderner
 Last van Marokkanen
 Dwarsliggen Marokkaanse jongeren
 Meer problemen Marokkanen
 Bezwaar traditionele leefwijze
 Negatief streng gelovig

- Dreiging meenemen kinderen
- Zijn gevaarlijk
- Opdringen cultuur
- Negatief over Islam/ T/M cultuur
  - Ongelijkheid man- vrouw rol
  - Negatieve beeldvorming media
  - Onderdrukking vrouw
  - Dreiging extremisme
- Geen verschil etniciteit
  - Het individu telt
    - Goed geïntegreerd zijn
  - Onvoldoende kennis over nationaliteiten
- Cultuurverschil
  - Open staan andere cultuur
  - Leren van andere cultuur
    - Leren van gastvrijheid
  - Elkaar respecteren
  - Speelt niet mee in bezwaren
  - Cultuurverschillen worden kleiner
  - Aanpassen aan Nederland
    - Aan normen en waarden
    - Partner moet goed geïntegreerd zijn
    - Geen aanpassing van T/M
    - Partner moet werk hebben
    - Goed Nederlands spreken
  - Cultuurverschil kan botsen
    - Normen en waarden botsen
    - Geeft spanningen
    - Niet-Westerse cultuur moeizaam
    - Er is een kloof
- Invloed contact
  - Contact heeft invloed
    - Baseer je oordeel op
    - Verschil in culturen
  - Contact maakt positiever
    - Krijg mee in opvoeding
    - Je ziet leuke dingen andere cultuur
    - Verbreding denkbeeld
  - Invloed negatieve ervaring
    - Door interetnische buurt
    - Nare ervaring interetnisch huwelijk
  - Invloed geen contact
- Buitenlandse partner
  - Soms botsing cultuurverschillen
  - Weinig cultuurverschillen
  - Vroeger al positiever
  - Positiever gekleurd
    - Niet groepsoverstijgend
  - Geeft bredere kijk
  - Je leert van elkaar
  - Hierdoor geen dreiging

Geen invloed want vernederlandst
Want geen moslim
Geen buitenlandse partner
Zou invloed hebben
Zal positiever worden
Zou ook geen invloed hebben
Reactie familie
Geen probleem
Ligt aan persoon
Bedenklijk
Eigen keuze kind
Uiteindelijk accepteren
Leidt tot spanningen
Bij Turk of Marokkaan

Sets